

ÇİMENTO İŞVEREN

ÇİMENTO
MÜSTAHSİLLERİ
İŞVERENLERİ
SENDİKASI
YAYIN
ORGANI

MART 1990
CİLT 4
SAYI 2

ÇİMENTO MÜSTAHSİLLERİ İŞVERENLERİ SENDİKASI

KURULUŞU

Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası : 28.11.1964 Tarihinde;

- Anadolu Çimentoları T.A.Ş.
- Ankara Çimento Sanayii T.A.Ş.
- Aslan ve Eskişehir, Müteahhit Çimento ve Su Kireci Fabrikaları A.Ş.
- Eskişehir Çimento Fabrikası T.A.Ş.
- İzmir Çimento Fabrikası T.A.Ş.
- Türk Çimentosu ve Kireci A.Ş.

tarafından o tarihdeki iş kolları yönetmeliğinin 16 sıra numaralı

Çimento Sanayii İş Kolunda faaliyette bulunmak üzere kurulmuştur.

ÜYELERİ

1964 Yılında altı kurucu üye ile faaliyetine başlayan

Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikasının bugün 22 üyesi bulunmaktadır.

- ADANA ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- AFYON ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- AKÇİMENTO A.Ş.
- ANADOLU ÇİMENTOLARI T.A.Ş.
- ANKARA ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- ASLAN ÇİMENTO A.Ş.
- BALIKESİR ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- BAŞTAŞ - BAŞKENT ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
- BATI ANADOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- BOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- BURSA ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş.
- ÇANAKKALE ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- ÇİMENTAŞ - İZMİR ÇİMENTO FABRİKASI T.A.Ş.
- ÇİMSA - ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
- ESKİŞEHİR ÇİMENTO FABRİKASI T.A.Ş.
- GÖLTAŞ - GÖLLER BÖLGESİ ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
- KONYA ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- MARDİN ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
- NUH ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- SÖKE ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- TRAKYA ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- ÜNYE ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.

AMACI

Sendikanın amacı, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, mevzuat çerçevesinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak, geliştirmek, aralarında karşılıklı yardımlaşmalarını sağlamak, işkolunda kurulmuş ve kurulacak olan işyerlerinin verimli ve ahenkli çalışmasına yardımcı olmak, üyelerini temsil etmek, toplu iş sözleşmesi akdetmek, çalışma barışını kurmak ve devam ettirmek; bu amaçla Türkiye çapında faaliyette bulunmaktadır.

Bu amacın gerçekleştirilmesi için, Devletin Ülkesi ve Milleti ile bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin ve Cumhuriyetin korunması ve Atatürk ilkelerinin yaşatılması, Demokratik ilkelerden ayrılmadan faaliyet göstermesi asıldır.

ÇİMENTO İŞVEREN

ÇİMENTO MÜSTAHSİLLERİ İŞVERENLERİ SENDİKASI

tarafından iki ayda bir yayınlanır.

MART 1990
CİLT 4 • SAYI 2

Çimento Müstahsilleri İşverenleri
Sendikası Adına

İMTİYAZ SAHİBİ

A. Mesut EREZ

**SORUMLU YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ**

Av. İ. Sancar BAYAZIT

İDARE YERİ

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı Akyol
İşhanı 83/7-8

Maltepe 06570 • ANKARA

Tel: (9-4) 231 19 52 - 231 19 53

Telefax: (9-4) 231 03 22

ÇİMENTO İŞVEREN

Basın Ahlâk Yasasına Uymayı

Taahhüt Eder.

Dergide yayınlanan yazıların her
hakkı saklıdır. Yazılı izin alınmadan
iktibas dahi edilemez.

Dergiye gönderilen yazılar
yayınlanmasa dahi iade edilemez.

Dergide yayınlanan yazılar yazarın
kişisel görüşüdür. Çimento
Müstahsilleri İşverenleri
Sendikasını bağlamaz.

Bu dergi, GÖKÇE OFSET.
Tesislerinde hazırlanıp basılmıştır.
Tel: (9-4) 230 11 82 - 230 75 38
ANKARA

İLAN FİYATLARI

• Arka kapak dışı tam sayfa	600.000 TL
• Arka kapak içi tam sayfa	450.000 TL
• İç Kapak içi Tam Sayfa	450.000 TL
• İç Sayfalar Tam Sayfa	300.000 TL
• İç Sayfalar Yarım Sayfa	150.000 TL
• Her renk için ücrete ilave	50.000 TL

içindekiler

AVRUPA TOPLULUĞU
KOMİSYONUNUN TÜRKİYE
HAKKINDAKİ RAPORUNUN
SOSYO-EKONOMİK AÇIDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

3

KORUNMAYA MUHTAÇ
ÇOCUKLARA YÖNELİK BİR
BAKIM YÖNTEMİ OLARAK
KORUYUCU AİLE BAKIMI

7

KARAR İNCELEMESİ

14

YENİ YAYINLAR

19

HUKUK

22

ZİRAAT'sız
bir Türkiye
düşünülemez.

T.C. ZİRAAT BANKASI

AVRUPA TOPLULUĞU KOMİSYONUNUN TÜRKİYE HAKKINDAKİ RAPORUNUN SOSYO-EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof.Dr. A. Can Tuncay
İ.Ü. Hukuk Fakültesi

TÜRKİYE'nin AT'na tam üyelik için 14.4.1987 tarihinde yaptığı başvuruya ilişkin Komisyon görüşü 19.12.1989 günü Konseyin incelemesine sunuldu. Türkiye'nin başvurusu üzerinden 32 ay geçtikten sonra açıklanan bu görüşün tam metni basınımızda yayınlandı. Komisyon, Konsey'e Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun çeşitli nedenlerle ancak 1993'te görüşebileceğini bildirmektedir. Biz bu raporu siyasi yönünü bir yana bırakarak sosyo ekonomik açıdan kısaca değerlendirmek istiyoruz. Daha önce, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki ilişkileri başlangıcından bu yana kısaca hatırlatmakta yarar vardır:

Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerin temeli, Eylül 1963'te Ankara'da imzalanan ve Aralık 1964'te yürürlüğe giren Ortaklık Anlaşması ile atılmıştır. Bu Anlaşma'nın iki hedefi vardır:

- Gümrük Birliği'nin anlaşmalı olarak oluşturulması ve
- Tarafların iktisadi politikalarının üç aşamada birbirlerine yaklaştırılması.

Türkiye'nin AET'ye tam üye olma olasılığı bu hedeflere ulaşıldıktan sonra ele alınacaktır. Anlaşma'ya işlerlik kazandıracak kararları almak üzere bir "Ortaklık Konseyi" kurulmuştur.

Ankara Anlaşması'na, 1970 yılında, 22 yıllık bir sürenin sonuna kadar malların, kişile-

rin ve hizmetlerin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi de dahil olmak üzere taraflar arasındaki iktisadi işbirliğinin geliştirilmesine ve gümrük birliğinin oluşturulmasına yönelik düzenlemeleri hükme bağlayan bir Karma Protokol eklenmiştir.

Haziran 1980'de Ortaklık Konseyi ilişkiye yeni bir ivme kazandırmayı amaçlayan bir dizi karar aldı. Bu kararlarla, Topluluğun Türk Tarım ürünlerinde aldığı gümrük vergilerinin 1 Ocak 1987 tarihine kadar kaldırılmasının takvimi ve şartları saptandı. Aynı kararlarla, ayrıca Topluluğa üye ülkelerdeki Türk işçileri ve ailelerinin istihdamını, serbest dolaşımını ve haklarını düzenleyen ilke tanımlandı.

Ne var ki, Eylül 1980'de Türkiye'deki sivil denetim devrilince, Topluluk ile Türkiye arasındaki ilişkiler ciddi bir güçlüklerle karşılaştı. Bu tarihten sonra Topluluk, Ortaklık Anlaşması'nın ticari hükümlerini uygulamayı sürdürdüysede, Türkiye'ye yapılacak yeni mali yardımın tümünü askıya alan Komisyon ve Konsey, Türkiye'nin insan haklarına gereğince riayet etmesi ve demokratik kurumların hepsini yeniden tesis etmesi doğrultusundaki temennilerini dile getirdiler. Avrupa Parlamentosu, bu mesajın önemini vurgulamak amacıyla Ankara anlaşması çerçevesinde oluşturulan Karma Parlamento Komisyonu toplantısına katılımı erteledi.

Demokratik kurumların yeniden tesisinde kaydedilen ilerleme, Topluluğun 1986 yı-

ında normal ilişkileri yeniden canlandırması- na olanak tanımadı. Bu ilişki, giderek artan bir biçimde sürmektedir. Altı yıldan sonra ilk kez Eylül 1986 tarihinde AET Türkiye Ortaklık Konseyi Toplantısı gerçekleşmiştir. Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın Topluluğa girişi göz önünde tutularak Ortaklık Anlaşmasını bu yeni duruma uyarlayan protokoller daha sonra imzalanmıştır. 1987 yılında Türkiye'ye mali yardım küçük çapta olsa da başlatılmıştır. Ortaklık ilişkisindeki diğer önemli bir gelişme ise, en son 1980 yılında toplanmış olan Karma Parlamento Komisyonu'nun Ocak 1989 tarihinde tekrar bir araya gelmiş olmasıdır. Ancak bu arada olumsuz yönde bir gelişme Türk Hükümetinin beklediği serbest dolaşım hakkının 1.12.1986 tarihinde otomatikman başlatılmamış olmasıdır. Aslında 12.9.1963 de imzalanan Ankara Anlaşması, açıkça yürürlük tarihinden itibaren 12 yılın sonunda işgücünün serbest dolaşım hakkına ilişkin sürecin tamamlanmasını öngörüyordu. Daha sonra bu süreye kademeli bir hazırlık süresi düşünülerek 10 yıl daha eklenmişti. Sonuçta, Topluluk, Türkiye'nin kendine düşen yükümlülükleri tam olarak yerine getirmediği gerekçesiyle vakit geldiğinde Türk işçilerinin serbest dolaşımına izin vermemiştir. Gerçekte Topluluk üyelerinin Türk işçilerinin serbest dolaşımından tedirgin olmalarının temel nedeni, Türkiye'deki ve Topluluk üyesi ülkelerdeki yüksek işsizlik oranıdır. Üye devletler serbest dolaşımın tam olarak yürürlüğe girmesi halinde pek çok sayıda Türk'ün üye ülkelere akın edeceğinden korkmaktadırlar.

Yine de AT ile Türkiye arasındaki en çarpıcı gelişme kuşkusuz Türkiye'nin 14.4.1987 de Topluluğa tam üyeliği için resmen başvurusunu yapmış olmasıdır. Konsey AET Anlaşmasının 237. maddesi uyarınca hareket ederek Komisyon'dan bu başvuruya ilişkin görüşünü hazırlamasını istedi. Komisyon da Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal yapısına ilişkin araştırmasını Türk yetkili makamları tarafından cevaplandırılan bir dizi makro ekonomik ve sektör anketleri çerçevesinde yürütmüş ve 19.12.1989 günü raporunu Konsey'e sunmuştur.

Bu raporda Topluluğun 1993'te tek pazara geçinceye kadar gerek kendi içinde çözümlenmesi gereken önemli sorunları bulundu-

ğu, gerek Türkiye'nin arzettiği bazı önemli farklılıklar nedeniyle Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun 1993 ten önce görüşülmesinin olanaksız olduğu belirtilmektedir.

1989 ortalarına gelinceye kadar tek pazarın gerçekleştirilmesi açısından Konsey tarafından kabul edilen karar sayısı 128'i bulmuştu. Bu 1992 yılı sonuna kadar alınması gereken karar sayısının yaklaşık yarısıdır. Bunlar arasında kamu ihalelerine katılma, teknik kural ve standartlarda uyumlaştırma, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, bankaların koordinasyonu, ulaştırma hizmetlerinde kolaylıklar sağlanması, sınai ve fikri hakların uyumlaştırılması gibi konularda çözüme ulaşıldı. Buna karşılık Şirketler hukuku ve Avrupa Anonim Şirketi kurulması, katma değer vergisinin her ülkede aynı orana bağlanması, ortak para birimi, kişilerin ve malların serbest dolaşımı, otomobil ve hayat sigortası, toplulukta çalışan işçilerin iktisadi, sosyal ve çalışma şartları açısından korunması konularında halâ çözüm bekleyen sorunlar vardır. Topluluk 1992 yılı sona ermeden önce üye adedi 12 iken bunlara çözüm getirmeyi ondan sonra genişleme işini ele almayı düşünmektedir. Bu noktada Topluluk haklıdır. Bu nedenle sadece Türkiye'nin başvurusunu değil hangi ülke başvurursa başvursun Topluluk bunu 1993 ten önce değerlendirmeye almayacaktır. Geçtiğimiz yıl Temmuz ayı sonunda uluslararası bir seminer dolayısıyla gittiğimiz Almanya'da seminer programı dahilinde Brüksel'e gidip orada Avrupa Topluluğu binasını ziyaret etmiş ve brifinglere katılmıştık. Federal Almanya'nın Topluluk daimi temsilcisi büyük elçi Johannes Dohmes ziyaretçi grup şerefine verdiği bir akşam yemeği öncesi yaptığı AT'nu tanıtıcı konuşmada aynen, Topluluğun tek pazarın oluşturulacağı 1992 sonundan önce çözümlenmesi gereken çok önemli sorunları bulunduğunu, İspanya ve Portekiz'in Topluluğa katılmasının bile henüz hazmedilmediğini, bu nedenle tam üyelik için başvuran Avusturya ve Türkiye'nin başvurularının 1992 sonundan önce görüşülmesinin mümkün olmadığını çok açık bir biçimde söylemişti. Esasen bu sonuç çok önceden biliniyordu. O halde hükümetimizin Konsey'den tam üyelik için tarih vermesinde ısrar etmesinin hiç bir yararı olmadığı açıktır.

Raporun Türkiye'ye yönelik kısmı hiç iç açıcı değildir. Türkiye'nin üyelik başvurusunun şimdilik zamansız olduğunu ima eden raporda Türkiye'deki insan haklarına ve Kıbrıs davasına değinilmesi ve bunların bir engel gibi gösterilmesi bir talihsizliktir. Aynı zamanda Topluluk yönünden çelişkili bir uygulamadır. Hükümetimiz herhalde bunların cevabını verecektir. Buna karşılık konunun iktisadi ve sosyal yönü maalesef gerçekçidir. Bu nedenle Komisyon Türkiye için AT'na tam üyeliğin yakın bir gelecekte düşünülemeyeceğini söylemekte haklıdır. Türk Hükümetinin bunun aksini düşünmesi fazla iyimserlik olur. Raporda, Türkiye'nin topluluğa iktisaden henüz hazır olmadığını gösteren başlıca beş neden sayılmıştır. Bunlar, Türkiye'deki hızlı nüfus artışı, yüksek işsizlik oranı, kalkınmışlık düzeyinin geri oluşu, sanayiın aşırı koruma tedbirleri ile yürüyebilmesi ve yüksek enflasyon.

Bunları tek tek ela alalım.

Hızlı nüfus artışı: Yıllık nüfus artışı 1980-1990 arasındaki 10 yıllık dönemde Fransa'da 0.4, Almanya, İngiltere ve Danimarka'da 0.1, Hollanda'da 0.5 iken, İtalya ve Belçika'da 0'dır. AT ortalaması ise 0.33'tür. Oysa aynı dönemde Türkiye'de nüfus artış hızının ortalama 2.7 olduğunu görüyoruz. Bu fark anormaldir. Türkiye'nin bu hızla 2000'li yıllarda 70 milyon civarında yetişmiş insan gücüne sahip olacağı tahmin edilmektedir. Topluluk üyelerinin korkusu, yarısı tarımla uğraşan Türkiye nüfusunun hayli düşük tarım üretimi karşısında hızlı nüfus artışının işsizliği körükleyeceği ve insanların iş aramak için Avrupa ülkelerine göç edecekleridir. Bu korkuda gerçek payı olduğu itiraf edilmelidir. Ancak gerçeğin birazda öteki yüzünü görmek gerekir. Büyük nüfus büyük tüketim demektir. Bu da Türkiye'nin AT için büyük bir pazar oluşturacağıdır. Türkiye'nin dış ticaretinin önemli bir bölümü AT ülkeleriyle yapılmaktadır. 1988'de Türkiye, Topluluğa ihracat yapan ülkeler arasında 21. sırada, Topluluğun ihrac pazarları arasında da 16. sıradaydı.

Öte yandan Avrupa'da nüfus artışının adeta durma noktasına gelmiş olması yakın gelecekte Avrupa Topluluğunu bir yaşlı insanların topluluğu haline dönüştürecektir. 1990'ların ortasında AT'nda emekliye ayrılan nüfusun çalışmaya başlayan nüfustan daha çok

olacağı Topluluğun istihdam, sosyal konular, eğitim, iş ilişkileri ve insan kaynakları ile ilgili konularla görevli Komisyon üyesi bayan Vasso Papandreou tarafından ifade edilmektedir. Bu ülkelerin aksine genç bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye'den yeniden işçi talebinde bulunulacağı hiç uzak bir ihtimal değildir. Bayan Papandreou işgücü açığının muhtemelen göçmen işçilerle doldurulacağına da değinmiştir.

Yüksek işsizlik oranı: Hızlı nüfus artışıyla yakından ilişkili olan bu gerçek de AT için başlıca endişe kaynağıdır. AT'na dahil ülkelerde 1988'de işsizlerin çalışan nüfusa oranı % 10.2, aynı yılda Türkiye'de ise bu oran % 16'dır. Bu oranlar AT'na son beş, Türkiye'de ise son 10 yıldır. Aşağı yukarı aynıdır. Yalnız hemen belirtelim ki işsizlik oranı AT'na dahil ülkeler arasında homojen bir görünüş arz etmemektedir. İşsizlik oranları F.Almanya'da yüzde 7.9, İngiltere'de 8.2, Portekiz'de 5.6 iken, İspanya'da yüzde 19.5, İrlanda'da 16.7, İtalya'da 11'dir. Görülüyor ki işsizlik oranı İspanya ve İrlanda'da Türkiye'dekinden bile fazladır. AT'nda işsizlik oranı 1983'den sonra hızla yükselmiştir. AT'nun korkusu, Türkiye'de hızlı nüfus artışıyla körüklenen işsizliğin Avrupa'ya işçi akınını hızlandıracaktır. Bu da esasen yüksek işsizlik oranından yakınan AT için önemli bir problem oluşturacaktır. AT'nda işsizliği azaltma çareleri olarak kısmi zaman esasına göre çalışmaya ağırlık vermek ve kadınları hafif işlere yönlendirmek düşünülmektedir. Türkiye'deki işsizlik oranının yüksek oluşunun AT'na dahil ülkelere işçi akınını körükleyeceği iddialarında gerçek payı varsa da bunun gelecek on yıl içinde endişe verici olmaktan uzaklaşacağını da düşünebiliriz. Şöyle ki; yukarıda değindiğimiz gibi, 1990'lı yılların ortalarında yaşanan Topluluk Türk işçilerine zaten ihtiyaç duyacaktır. Ayrıca GAP devreye girdiğinde doğuda yeni istihdam alanları açılacak, gelir düzeyi yükselecek, bu da dışarıya göçü yavaşlatacaktır. Bu arada Türk işçilerinin AT dışında kalan ülkelere (Kuzey Afrika, Ortadoğu, Sovyetler Birliği) yönelişi de unutulmamalıdır.

Kalkınmışlık düzeyinin geri oluşu: Raporda Türkiye'nin kalkınma hızının hayli yüksek olduğu, son on yıl içinde ekonomik gelişmesinde büyük bir aşama kaydettiği, hatta

gayri safi milli hasılanın bu dönemde yılda ortalama yüzde 5.2 arttığı, buna karşılık Topluluk içindeki bu artışın % 2 olduğu belirtilmekte ise de yine de Türkiye'nin kalkınmışlık düzeyinin topluluk ülkelerine kıyasla çok geride kaldığı önemle vurgulanmaktadır. Gerçekten Topluluk içindeki hayat standardı son otuz yılda ikiye katlanmıştır. Ekonomik büyüme hızı yılda % 4'tür. Bununla birlikte kişi başına düşen yıllık gelir ABD'ninkinin yarısı kadardır. Bunda Amerikan ekonomisindeki yüksek produktivitenin ve AT'na dahil bazı ülke ve bölgelerin çok fakir oluşu rol oynamaktadır. Türkiye'nin yıllık kalkınma hızı % 5 dolayında ise de genel kalkınmışlık düzeyi AT ortalamasının çok altındadır. Bu kalkınma ve ekonomik gelişmede yüksek koruma önlemleri altında gerçekleşmektedir. AT'dan yapılan ithalata halâ "fon" adı altında gümrük vergileri uygulanmaktadır. Bu ise Topluluğun genel esprisine ve 1957 Roma Antlaşmasına ters düşmektedir. Topluluğun ekonomik felsefesi eşit koşullarda ticari rekabete dayanır. Toplulukta yer alan ülkeler arasında önemli ekonomik farklılıklar mevcutsa bu tek pazara geçişi önemli ölçüde zedeler ve ekonomi dengeleri bözar. Haksız rekabete yol açar. Bunu Topluluğun kabul edeceği düşünülemez.

Raporda Türkiye'de gelirlerin düşük olduğundan da söz ediliyor. Bu da doğrudur. Bu gerçek haksız rekabeti körükler. Avrupa'dan Türkiye'ye sermaye buna karşılık Türkiye'den Avrupa'ya insan gücü akışına yol açar. AT bunu da istemez, Türkiye'nin AT'nın sosyal ve ekonomik normlarına ayak uyduracağı güne kadar beklemeyi tercih eder.

Enflasyon: Türkiye uzun yıllar enflasyon canavarının pençesinde ezilmektedir. AT ülkelerine kıyasla Türkiye'de enflasyonun yıllık artış oranı 10 misliden daha fazladır. Ekonomik dengeleri -bana göre- en çok alt üst eden neden de budur. Enflasyonun yüksek düzeyde seyrettiği bir ülkede yabancı sermaye ürkek bakar. Geleceğinden kuşku duyar. Enflasyon böyle devam ettiği sürece Türkiye'nin AT'na ihracat olanakları da sınırlanır. Bu enflasyon oranı ile Türkiye'nin AT'na üye olabileceğini düşünmek -bana göre- hayâldir.

Raporda üstü kapalı değinilen bir başka sorun da Türkiye'de işçilerin çalışma şartlarının ve sosyal güvenlik düzeyinin Topluluğun

gerisinde kalışıdır. Gerçekten ülkemizde işçi ücretleri AT'da Türkiye ile kıyaslanamayacak kadar yüksektir. Çalışma şartları da öyle. 12 AT ülkesinin hemen hepsinde işçinin iş güvencesi sağlanmışken, Türkiye'de bu güvence yoktur. Sendikal haklar yönünden de -hükümetimizin bütün iyiniyetli çabalarına rağmen- Avrupa Standartlarının gerisindeyiz. Öte yandan Topluluğa dahil ülkelerde nüfusun hemen hemen tamamı sosyal güvenliğe sahipken Türkiye'de ancak yarısından biraz fazlası sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınabilmektedir. Topluluğa üye ülkelerde gayri safi milli hasılanın % 20-30'u sosyal güvenlik harcamalarına gitmektedir. Örneğin Hollanda'da % 34, Almanya'da % 24, Fransa'da % 27, Yunanistan'da % 14, Portekiz'de ise % 10 oranındadır. Türkiye'de ise sadece % 5'tir. Topluluğa dahil ülkelerin çoğunda devletin sosyal sigortalara katkısı sağlanmıştır. Türkiye'de ise devlet sosyal sigortalara yardım etmez. Ülkemizde uygulanmakta olan sistem birçok Topluluk üyesi ülkeye oranla oldukça pahalı bir sistemdir. Ülkemizde ücretin yaklaşık 1/3'ü oranında sigorta primi kesilmekte ve bu yıllar içinde artma eğilimi göstermektedir. Emeklilik yaşı ülkemizde diğer ülkelere oranla düşüktür. Topluluk içinde yaş sınırları ortalama erkeklerde 65, kadınlarda 60 olduğu halde ülkemizde 60 ve 55 olarak belirlenmiştir. Sigorta branşları içinde çok önemli bir yer tutan işsizlik sigortası ülkemizde halâ kabul edilmemiştir. Bu da büyük bir eksiklik olarak göze batmaktadır. Herşey biryana biçimsel olarak Türkiye ile AT ülkeleri arasındaki sosyal güvenlik normları birbirine yakındır denebilirse de Türkiye'de sosyal güvenlik kurumlarından ilgililere sağlanan yardımlar AT üyesi ülkelere oranla çok yetersiz kalmaktadır. Bu husus AT ülkeleri ile ülkemiz arasındaki uyumsuzlukların başta gelenlerinden.

Sonuç olarak, raporun acı fakat gerçekçi olduğunu söyleyebiliriz. Yapılması gereken şey ülkemizle AT ülkeleri arasındaki uçurumu kapamak için çok çalışmak ve sabırlı olmaktır. AT'nun Türkiye gibi, 2000'li yıllarda birçok bakımlardan dev boyutlara ulaşacak, stratejik önemi haiz bir ülkeyi şöyle ya da böyle ergeç arasına alacağına inanıyoruz. Zaten Raporda da bu samimi bir dilek olarak yer almaktadır.

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA YÖNELİK BİR BAKIM YÖNTEMİ OLARAK KORUYUCU AİLE BAKIMI

Yrd.Doç.Dr. Sevdâ TAŞTEKİL

Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Öğretim Üyesi

I. GİRİŞ

ÜRETİM ilişkileri açısından toplum yapısında ortaya çıkan değişiklikler, özellikle sanayileşme ve şehirleşme olgusu, aile müessesesini de sosyal bir kurum olarak çeşitli değişikliklere uğratmıştır. Gerçekten köylerdeki geleneksel geniş aile tipinin yerini, şehirlerde modern çekirdek aile tipi almış ve kırsal alanda egemen olan sosyal yardımlaşma ve dayanışma, ailenin küçülmesi ve hatta dağılması ile birlikte güç ve önemini kaybetmiştir. Toplumsal düzeyde meydana gelen söz konusu değişimler, aileyi iki ayrı yönde etkilemiştir. İlk olarak aile bünyesi dışında bazı yeni sosyal kurumlar ortaya çıkmış ve bu du-

ruma bağlı olarak ailenin eskiden beri yerine getirmekte olduğu görevler farklılaşmış; ikinci olarak ise toplumsal sorunlar ailenin iç dinamiğini etkileyerek aile içi sorunlara yol açmıştır.⁽¹⁾

Görülmektedir ki; geleneksel aileden çekirdek aileye dönüşüm sürecinde aile, toplumda yaşanan hızlı değişme ve gelişmelere çoğu kez uyum sağlamada güçlük çekmekte ve sonuçta bizzat kendisi her yönden korunmaya muhtaç temel birim haline gelmektedir. Bu durum karşısında ailenin bakım ve korunmasından mahrum kalan çocuklar için belki akrabaların ve komşuların sağlayacağı olanaklardan faydalanma akla gelebilir. Ancak

şehirlerde zayıflayan komşuluk ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde bu durum çoğu kez imkânsızdır. İşte bu noktada aile müessesesi dışında, birtakım kurum ve kuruluşların çocuğun bakım, korunma ve yetiştirilmesinde görev üstlenmeleri gerekli hale gelmektedir. Bu kurumların başında sosyal hizmet kurumları gelmektedir. Söz konusu kurumlar aracılığıyla sağlanan bakım yöntemleri ise; kurum bakımı, koruyucu aile bakımı, grup bakım evleri ve evlât edinmedir. Aşağıda belirlenen bakım yöntemlerinden yalnızca "koruyucu aile bakımı" ana hatları itibariyle ele alınıp değerlendirilecektir.

II. KORUYUCU AİLE BAKIMI

1. Tanımı :

Koruyucu aile bakımı esas itibariyle kimsesiz, terkedilmiş ve bakıma muhtaç çocukların ücreti Devlet tarafından ödenmek suretiyle bir ailenin şefkat ve özenine verilmesi şeklinde tanımlanabilir.⁽²⁾ Bir başka deyişle; koruyucu aile bakımı temelde korunmaya muhtaç çocuklara kurum bakımının yanısıra bu iş için seçilecek aileler nezdinde sağlanan bakım hizmeti şeklinde tanımlanmaktadır.⁽³⁾

Koruyucu aile bakımı, bireysel bakım ihtiyacı gösteren, ana ve babasından ayrılması gerekli görülen veya kimsesiz olup evlâtlık verilmek üzere sıra bekleyen çocuklara belirli bir devre ya da devamlı bir süre öz ana ve babasının yerini alabilecek bir aile yanında bakım sağlayan bir çocuk refah hizmeti şeklinde de tanımlanmaktadır.⁽⁴⁾ Bu tanıma benzer bir diğer tanıma göre koruyucu aile bakımı, çocuğa kendi ailesi bakmadığı ve çocuğun evlât olarak verilmesi mümkün olamadığı veya uygun görülmediği hallerde, öz ana ve babasının yerini alabilecek bir aile yanında geçici ya da sürekli bir süre için bakım sağlanmasıdır.⁽⁵⁾ Nihayet diğer bir tanıma göre de koruyucu aile, evlât edinmenin aksine çocuğun kendi ailesine geri dönme ihtimalinin bulunduğu durumlarda uygulanan modern bir düzenlemedir.⁽⁶⁾

Bu günkü mevzuat uyarınca koruyucu aile, korunmaya muhtaç çocuklar için bir aile ortamı yaratacak, çocuğun öz ailesinin verileceği bakım sağlayacak bir aile yanına ge-

çici veya sürekli olarak, ücretli ya da gönüllü şekilde verilmesi uygulamasıdır. Nitekim 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 23. maddesine dayanılarak çıkarılan ve 1.10.1984 tarih ve 18532 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Koruyucu Aile Yönetmeliği"nin 5. maddesinin (h) fıkrasında yer alan hükme göre koruyucu aile, "Mahkemece hakkında korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun, aile ortamında yaşamını sağlayan öz anne ve baba yerini tutabilecek geçici veya sürekli, ücretli veya gönüllü bakımını İl Müdürlüklerinin denetiminde, bu Yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre gerçekleşen aile"dir.

2. Koruyucu Aile Türleri:

Koruyucu aile türleri paralı, parasız hizmet veren koruyucu aileler ile grup koruyucu aileler olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilir.⁽⁷⁾

• Para Karşılığında Hizmet Veren Koruyucu Aileler:

Bu tür koruyucu aileler iki grupta toplanmaktadır. Bunlar; devamlı ve geçici bir süre için bu hizmeti veren koruyucu ailelerdir. Her iki türde de çocuğun beslenme, giyim ve eğitim masraflarıyla varsa özel masrafları için sosyal hizmet kurumu tarafından koruyucu aileye hayat standartlarına göre tesbit edilecek aylık ücret ödenmesi esastır. Ödenen ücret, her ülkenin hayat düzeyine göre değişebildiği gibi, koruyucu ailenin yanına verilecek çocuk sayısına göre de değişmektedir. Kurum ayrıca bazı durumlarda koruyucu ailenin yanına yerleştirdiği çocukların tıbbi bakımını karşılamak ve bazı gıda maddelerini sağlamak zorundadır.

Bu tür koruyucu ailelerde uzun süreli bakım çoğunlukta olup, ailelere ödenen para çoğunlukla çocuk/çocukların masrafını karşılayacak miktarda olmaktadır. Bunun esas nedeni, para kazanmak amacıyla koruyucu aile olmak isteyenlerin sayısının artmasının önüne geçebilmektir.

• Gönüllü Olarak Hizmet Veren Koruyucu Aileler:

Bazı aileler karşılıksız, yani gönüllü olarak yanlarına çocuk alarak onu yetiştirmek is-

temektedirler. Genellikle bu tür ailelere çocuğu evlât edinmenin mümkün olmadığı durumlarda rastlanılmaktadır. Bu nedenle, ebeveynini kaybetmiş ve kanunen evlâtlık olarak verilmesi sözkonusu olamayan çocuklar bu gibi ailelerin sunduğu hizmetlerden faydalanılmaktadır. Hatta, bu koruyucu aile bakım türünün evlât edinmeye adeta bir basamak teşkil ettiği ifade edilmektedir.

• Sekiz-On Kişilik Çocuk Gruplarına Bakım Sağlayan Koruyucu Aileler:

Bazı çocuklar açısından bireysel bakım, zararlı olabilmekte ve bu nedenle özellikle buluş çağında olan, önemli ruhsal sorunları bulunan çocuklar için grup koruyucu aile bakımından faydalanılmaktadır. Bu yöntemde evli bir çiftin yanına sözkonusu durumda olan en çok on çocuk yerleştirilmekte, bazı durumlarda koruyucu aileye ev ve eşya verilmesinin yanı sıra, her çocuk için belirli bir ücret de ödenebilmektedir. Hatta, bu tür koruyucu aile bakımında buluş çağındaki çocukların ev işlerinde çalıştırılmaları ve böylece hizmetleri karşılığı ihtiyaç duydukları bakımın kendilerine sağlanması sözkonusu olabilmektedir. Kimi halde de hizmetin çeşidine göre aile çocuğa ayrıca bir miktar para ödemesinde de bulunabilmektedir.

Nihayet yukarıda kısaca açıklamaya çalışılan koruyucu aile türlerinden başka, çalışan gençler için hizmet veren koruyucu aile bakımından söz etmek mümkündür.⁽⁸⁾ Bu tür koruyucu aile bakımında gençler birtakım işlerde çalışmakta ve bir pansiyoner gibi koruyucu aile yanında para ödemek suretiyle kalmaktadırlar. Böylelikle sosyal hizmet kurumu çok küçük yaşlarda bakım ve koruma sorumluluğunu üstlenmiş olduğu çocuğa kendi kendine yeterli hale gelinceye kadar bakmakta ve bundan sonra çocuk kendi masraflarını karşılayacak bir şekilde koruyucu aile yanına yerleştirilmektedir.⁽⁹⁾

3. Koruyucu Aile

Bakımının

Sağladığı Faydalar:

Koruyucu aile bakımının sağladığı faydalar, bu bakım kapsamına giren ilgili taraflar açısından ayrı ayrı incelenebilir.⁽¹⁰⁾

• Korunması Gerekli Olan Çocuğa Sağladığı Faydalar:

Koruyucu aile bakımı, öz ailesince kendisine yeterli bir bakım sağlanamayan, ancak aile hayatına uyum sağlamada herhangi bir güçlükle karşılaşmayan ya da anne ve babasından tamamen ayrılmış, kimsesiz, terk edilmiş ve aile ortamına ihtiyaç duyan çocuklar için birçok fayda sağlamaktadır. Ne var ki, unutulmaması gereken bir husus, her çocuk için koruyucu aile bakımının her zaman faydalı olamayacağıdır. Nitekim, örneğin 6 yaşından küçük (özel sorunlu çocuklar hariç) çocukların keza ana-baba ilişkilerine karşı koyanlar dışında buluş çağında olan çocukların, aynı aileden olan bir grup halindeki çocukların, ruhi bozukluğu bulunmayan okul öncesi çocukların, koruyucu aile bakımına uygun oldukları benimsenmektedir.⁽¹¹⁾ Buna karşılık, buluş çağında olan ve aile bağlarından kurtulup bağımsız olmak isteyen çocuklarla, suçlu, ruhen veya bedenen geri kalmış çocukların koruyucu aile bakımına uygun olmadıkları ileri sürülmektedir.⁽¹²⁾

• Çocuğun Gerçek Ailesine Sağladığı Faydalar:

Çocuk öz ailesinden çeşitli nedenlerle uzaklaştırılmak zorunda kalırsa, bu taktirde sosyal hizmet uzmanlarının hem çocuğa uygun bakım yöntemini bulma ve hem de aile sorunlarının çözülmesine yardımcı olmak gibi iki yönlü bir fonksiyonu ortaya çıkmaktadır. Ne var ki; çocuğun öz ailesinden ayrılması kaçınılmaz ise herşeyden önce sosyal hizmet uzmanı, bu durumun çocuk ve ailesi için yaratacağı üzüntüyü azaltmaya ve giderek çocuğun öz ailesine dönme ihtimallerini dikkate alarak bir koruyucu aile nezdinde bakıma tabi tutulmasına çalışacaktır. Böylelikle çocuğun ailesi sorunlarının çözümü için yardım görmesinin yanı sıra çocuğun bakım ve korunması hususunda da desteklenmiş olmaktadır.

• Koruyucu Aile Olmak İsteyenlere Sağladığı Faydalar:

Hem kendilerine çocuk sevgisi tattırabilmek ve hem de paralı koruyucu aile bakımının sözkonusu olduğu durumlarda bir kazanç olanağı yaratmak bakımlarından faydasından

söz etmek mümkündür.

• **Koruyucu Aile Bakımının Görevli Kuruma Sağladığı Faydalar:**

Koruyucu aile bakımının; "bir yandan kurum bakımına nazaran daha ucuz maliyetli olması ve öte yandan da çocuğu aile ortamına yakın bir ortama kavuşmasını sağlayarak verdiği manevi kazanç", konuyla görevli sosyal hizmet kurumlarına sağladığı başlıca faydalar-
dır.

4. Koruyucu Aile Bakımının Kurum İle Karşılaştırılması.

Bilindiği üzere, anne, baba ve çocuk/ çocukların meydana getirdiği aile ortamı, çocuğun normal gelişimi için en uygun ortamdır. Ancak çocuğun kendi ailesi yanında kalması mümkün olamıyorsa veya aile çeşitli nedenlerle dağılmışsa bu gibi durumlarda çocuğun bakım, korunma ve yetiştirilmesi hususlarında artık kurum bakımı, koruyucu aile bakımı ve evlât edinme hizmetlerinden faydalanılacaktır.⁽¹³⁾ Bu bakım yöntemleri arasında koruyucu aile bakımının çocuk için en faydalı yöntem olduğu genellikle kabul edilen bir görüştür. Bu görüşün benimsenmesinde; bir yandan çocuğun öz ailesinin bulunmadığı ya da bulunsa bile ruhsal ve bedensel gelişimini olumsuz yönde etkileyeceğinin anlaşıldığı hallerde, "yapay bir aile"ye duyulan ihtiyaç ile, öte yandan 1959 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nde yer alan çocuğun duygusal bir bağlılık, ahlâkî ve maddî bir güvenlik ortamı içinde büyüme hakkına sahip olmasının gerekli olduğu ilkesinin etkisi olmuştur. Bu nedenle çocuk bakımı ve gelişiminde ailenin önemine inanan gelişmiş ülkelerde çoğunlukla kurum bakımını en aza indirgeyen ve ağırlığı koruyucu aile bakımına veren bir uygulamaya geçilmiştir.⁽¹⁴⁾ Böylelikle çocuk bakımında, çok eski bir geçmişe sahip olan kurum bakımına kıyasla hemen hemen bütün ülkelerde benimsenen ve uygulanan bakım yöntemi, çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmek suretiyle bakım ve korunmasının sağlanması olmuştur. Ne var ki; bu durum çocuklara ilişkin diğer bakım yöntemlerinin fonksiyon ve önemlerini tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü salt koruyucu aile bakımını tercih etmek, her olay ve her çocuk için olumlu so-

nuçlar vermeyebilir. Bu nedenle, çocuğun özellik ve ihtiyaçlarını tesbit ederek, kendisi için en uygun bakım yöntemini seçmek gerekmektedir.

Çocuğun özellikle küçük yaşlarda anne veya anne yerine geçecek kimse ile teke tek ilişki kurmaya ihtiyacı vardır. Oysa geleneksel çocuk koruma ve bakım yöntemleri arasında yer alan çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtları gibi kurumlar böyle bir ilişkinin kurulmasına engel teşkil etmektedirler. Bu tür kurumlar daha çok çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakta ve barınıp korunmasını sağlamaktadır. Ülkemizde genel olarak koruyucu aile bakımının yaygınlaşmış ve geniş bir uygulama alanı bulmuş bir bakım yöntemi olmadığı bilinmektedir. Oysa koruyucu aile bakımı, korunmaya muhtaç çocukların bakım ve yetiştirilmelerinde taşıdığı özellikler nedeniyle en etkili bakım yöntemlerinden birisidir. Koruyucu aile bakımının çocuğa sıcak bir aile ortamı sağlamasının yanında, kurum bakımından olumsuz yönde etkilenen çocukda adeta tedavi edici bir etki yarattığı yapılan inceleme ve araştırmalardan ortaya çıkmıştır.⁽¹⁵⁾ Ne var ki; önceden belirtildiği gibi her çocuk için koruyucu aile bakımının olumlu sonuç vereceği kesin değildir. Bu nedenle çocuğun kişiliği, geçmiş yaşantısı, ailesi ve dış çevresiyle olan ilişkileri ile ihtiyaçları dikkate alınarak kendisi için en uygun bakım ve koruma yöntemi seçilmelidir. Hatta bu seçim yapıp, çocuk bakım altına alındıktan sonra da sosyal hizmet uzmanlarıncaya denetimler sürdürülerek seçilen bakım yönteminin çocuğun ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadığı tesbit edilmelidir. Kaldı ki; koruyucu aile bakımı da bazı sakıncalar taşımaktadır. Örneğin, korunmaya muhtaç bir çocuğun kişilik özelliklerine uygun olmayan, beklentilerini karşılamayan, kendisine yeterli sevgi ve ilgiyi gösteremeyen bir koruyucu aile yanına verilmesi, kurum bakımının yaratacağı olumsuz etkiler gibi çocuk açısından kötü bir deneyim olacaktır. Bu duruma bağlı olarak çocuğun kendisine en uygun koruyucu aileyi buluncaya kadar sık sık koruyucu aile değiştirmesi de, onu güvensiz hale getirecektir.⁽¹⁶⁾ Koruyucu ailenin çocuğu benimsemeyip sosyal hizmet kurumuna iadesi ve tekrar yeni bir koruyucu aile yanına çocuğun yerleştirilme-

sinde de benzer sonuçlar ortaya çıkacaktır. Şüphesiz bu gibi aksaklıkların önüne geçilebilmesinde, görevli sosyal hizmet uzmanlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü, iyi seçim yapıp karşılıklı uyum sağlanabilirse, koruyucu aile bakımı kendi ailelerince yeterli bir bakım sağlanamayan ana-babasından ayrı, kimsesiz, terk edilmiş ve bir aile ortamına ihtiyaç duyan çocuklara sürekli veya belirli bir süre için sağlanabilecek ideale yakın bir bakım yöntemidir.⁽¹⁷⁾

5. Koruyucu Aile Bakımına İlişkin Prosedür

Çocuğa geçici ya da sürekli bir zaman dilimi için ana-babalık fonksiyonlarını yerine getirebilecek aileleri bulmak, çocuğu bu tip aileler yanına yerleştirmek ve çocuğun koruyucu ailesiyle olan ilişkilerini denetlemek, koruyucu aile bakımının temel esaslarındandır. Bu yüzden koruyucu aile bakımı, geniş bir ekip çalışmasını, yeterli mali olanakları gerektirmektedir. Bir başka deyişle; sosyal hizmet kurumları ve sosyal hizmet uzmanlarının yanı sıra, aile büroları, hastane, poliklinik, rehberlik büroları, uzman doktor ve avukat gibi görevlilere de bu bakım yönteminin işleminde önemli görevler düşmektedir.⁽¹⁸⁾ Ancak, bu süreçte en önemli görev şüphesiz sosyal hizmet uzmanlarına düşmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı çocuğun koruyucu aile bakımına uygun olup olmadığını araştırırken, onun özelliklerini (yaş, cinsiyet, içinde bulunduğu koşullar) ve ihtiyaçlarını gözönünde bulundurmak zorundadır. Öte yandan, sosyal hizmet uzmanı, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilecek, ona sevgi, ilgi ve yakınlık gösterebilecek ailelerin seçimini de gerçekleştirmek durumundadır. Ve bütün bu görevleri yerine getirirken, en sağlıklı ve isabetli karara ulaşmaya çaba göstermekle yükümlüdür. Çünkü, sık sık koruyucu aile değiştirmenin doğuracağı zararlar, koruyucu aile bakımının sağladığı faydaları azaltmakta ve hatta kimi halde tamamen ortadan kaldırmaktadır.

Görülmektedir ki; koruyucu aile bakımının işlerlik kazanabilmesi birtakım hususların gerçekleşmesine bağlıdır. Buna göre; herşeyden önce sözkonusu bakım yöntemine tabi

tutulacak çocuğun, gerçekten bu bakım yöntemine yaş, sahip olduğu sorunlar ve özellikler ile ihtiyaçları itibarıyla uygun olup olmadığının tesbiti; çocuğun taşıdığı özelliklere uygun ailenin çocuğun ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikleri (yaş, ekonomik durum, çocuk sahibi olup olmama gibi) taşıyan aileler arasından isabetli bir şekilde seçimi gereklidir.

Ülkemizde bugün yürürlükte bulunan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 23. maddesine dayanılarak çıkarılan "Koruyucu Aile Yönetmeliği"nin koruyucu aile bakımına ilişkin olarak öngördüğü prosedür ana hatları itibarıyla şu şekilde özetlenebilir:

Yönetmeliğe göre koruyucu aile, mahkeme hakkında korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun, aile ortamında yaşamasını sağlayan öz anne, baba yerini tutabilecek geçici veya sürekli, ücretli ya da gönüllü bakımını İl Müdürlüklerinin denetiminde, yine Yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre gerçekleştiren ailedir (md. 5). Koruyucu aile hizmetlerini yürütmek, İl Müdürlüklerinin görevi olup, bu görev kuruluşlar tarafından işbirliği yapılarak koordineli bir şekilde yürütülecektir (md. 6).

İl Müdürlüklerine koruyucu aile olmak üzere başvuran ailelere, koruyucu aile bakımının işleyişi, ilkeleri, korunmaya muhtaç olup kuruluşlarda bakım altında olan çocukların özellikleri hakkında bilgi verilir. Ailenin yazılı başvurusu alınarak ilk mülakat yapılır (md. 11). Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilebilmesi için ailenin çevre koşulları, kişilik özellikleri, evlilik ve sosyal ilişkileri, çocuk yetiştirme konusundaki yargıları ve diğer aile üyelerinin bu konudaki düşüncelerini almak amacıyla ev ziyaretleri yapılarak sosyal inceleme raporu hazırlanır. Yapılan inceleme sonucunda koruyucu aile olmasına karar verilen ailelerle, bu aileler yanına yerleştirilmesi düşünülen çocuklar arasında ilişki kurma çalışmalarına başlanır (md. 12-13). Çocukla aile arasında gerekli uyum sağlandıktan sonra nüfus ve evlenme cüzdanı sureti, ikâmetgâh ilmuhaberi, gelir bildirimi, sağlık durumunu gösterir Sağlık Kurulu Raporu hazırlatılır. Bu

evraklar tamamlandıktan sonra, İl Müdürü ile koruyucu aile arasında örneği Genel Müdürlükçe hazırlanacak mukavele imzalanarak Valiliğin onayına sunulur. Mukavelenin Valilikçe onaylanmasından sonra çocuk bir tutanakla koruyucu aileye teslim edilir (md. 14, 15, 16).

Henüz koruma kararı çıkartılmamış, acilen bakım altına alınması gerekli çocuklar, Valilik onayı ile işlemler sonradan tamamlanmak üzere koruyucu aile yanına yerleştirilebilir. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk hakkında Genel Müdürlüğe bilgi verilecektir. Bundan sonraki aşama yani çocuk koruyucu aile yanına yerleştirildikten sonra özellikle ilk aylarda sık sık olmak üzere ayda bir düzenli izlenir. Bu ziyaretlerde çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları, aile ile olan uyumunda ortaya çıkacak sorunların giderilmesi yönünden mesleki çalışmalar yapılır (md. 17, 18, 19).

Yönetmelikte ayrıca koruyucu ailenin çocuğa yetenekleri ve becerisinin elverdiği noktaya kadar, eğitimi, bakımı ve meslek sahibi olmasını, sağlığının korunmasını kendi öz çocukları gibi sağlamakla yükümlü olduğu (md. 20); yanlarına yerleştirilen çocukları hiçbir suretle hizmetçi, dadı ve besleme olarak kullanamayacakları ile varsa ailesi ve akrabalarıyla yetkililerin uygun gördüğü şekil ve zamanda görüşürme konusunda sorumlu oldukları (md. 21, 22) belirtilmiştir. Nihayet koruyucu ailenin Genel Müdürlükle olan ilişkileri (md. 23-30) ile koruyucu ailelere ödenecek ücrete ilişkin esaslar da düzenlenmiştir (md. 31-34).

6. Koruyucu Aile Bakımını

Sona Erdiren Haller:

Koruyucu aile bakımını sona erdiren başlıca durumlar şu şekildedir:⁽¹⁹⁾

- Çocuk hakkında verilen koruma kararının süresi bittiğinde veya bu karar kalktığında ya da öz ailenin isteği üzerine çocuk ailesine geri döndüğünde:

Çocuğun korunmaya muhtaç hale gelmesine ve dolayısıyla hakkında koruma kararının alınmasına yol açan neden veya nedenler ortadan kalkarsa korunma kararının kaldı-

rılmasıyla ya da korunma kararının süresi dolarsa koruyucu aile bakımı sona ermektedir. Öte yandan, çocuğun varsa öz ailesinin çocuğa bakabilecek olanaklara kavuşarak istekte bulunması üzerine de koruyucu aile bakımı sona ermekte ve çocuk öz ailesi yanına geri dönebilmektedir.

• Koruyucu Ailenin Çocuğu Evlât Edinmesi Halinde:

Koruyucu aile bakımını sona erdiren diğer bir durum da, koruyucu ailenin baktığı çocuğu evlât edinmesidir. Ülkemizde koruyucu aile bakımının yeterince tanıtılmamış olması, hukuk düzenimiz içinde evlât edinme işleminin gerçekleşmesinden önce bir deneme süresinin yer almaması, koruyucu aile bakımının adeta evlât edinmeye bir basamak şeklinde kabul edilmesine yol açmaktadır.⁽²⁰⁾

- Çocuğun koruyucu aileye uyum sağlayamaması veya koruyucu ailede yeterli bakım ve ilginin bulunmaması halinde çocuğun Sosyal Hizmet Kurumunca geri alınması ya da koruyucu aile tarafından geri verilmesi:

Çocuk, yanına yerleştirildiği aileye uyum sağlayamıyorsa veya aile ona ihtiyaç duyduğu ilgi ve sevgiyi veremiyorsa, bu taktirde yetkili sosyal hizmet kurumu çocuğu aileden geri alabilmektedir. Öte yandan, koruyucu aile de çocuğun kendilerine uyum sağlayamaması, çocukla aralarında yakın bir ilişkinin kurulamaması gibi nedenlerle çocuğu geri verebilmektedir.

III. SONUÇ :

Ülkemizde bu gün için sayıları yaklaşık 500 bin dolayında olan korunmaya muhtaç çocukların bakım ve korunmaları hususunda kurum bakımı, koruyucu aile bakımı ve evlât edinme hizmetinden faydalanılmaktadır. Bu yöntemlerden kurum bakımı, 0-12 yaş grubu korunmaya muhtaç çocuklar için oluşturulan çocuk yuvalarında ve 13 ilâ daha büyük yaş grubundaki çocuklar için kurulmuş olan yetiştirme yurtlarında gerçekleştirilmektedir. Koruyucu aile ise; korunmaya muhtaç çocuğun bakım ve yetiştirilmesini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü-

nün denetim ve gözetiminde yerine getiren ailedir. Öte yandan evlât edinme, bilindiği üzere kökenleri örf ve adet hukukuna kadar uzanan eski bir uygulamadır. Bununla birlikte, bir müessese olarak ilk kez Medeni Kanun ile kanuni esaslara dayandırılmıştır. Buna göre, evlât edinme Medeni Kanun hükümleri çerçevesinde çocuksuz aile veya kişilerin bir çocuğu nüfuslarına geçirerek onun bütün yükümlülüğünü mahkeme kararı ile üstlenmeleri şeklinde gerçekleşen bir sosyal hizmet alanıdır. 1989 yılı itibarıyla kurum bakımından faydalanan korunmaya muhtaç çocukların toplam sayısı 17.118'dir. Koruyucu aileler yanında ise 457 korunmaya muhtaç çocuğun kaldığı tesbit edilmiştir. 1986 ve 1987 yıllarına ilişkin verilere göre iki yıl için toplam kurum bakımı altında bulunan 333 çocuğun evlât edinildiği belirlenmiştir. Koruma kararı alınmamış ve çocuğun öz ailesi ile onu evlat edinmek isteyen aile arasında varılan anlaşma sonucu mahkeme kararı ile gerçekleştirilen evlât edinme sayısının ne kadar olduğu kesin olarak bilinmemektedir.⁽²¹⁾

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı

üzere günümüzde koruyucu aile bakımının kurum bakımına nazaran üstün yanlara sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinde koruyucu aile bakımına öncelik vermek ve uygulamasını yaygınlaştırmak gerekmektedir. Ancak unutulmaması gereken husus, koruyucu aile bakımının evlât edinmeden farklı olduğudur. Ülkemizde henüz koruyucu aile bakımının kamu oyuna yeterince tanıtılamamış olması, koruyucu aile bakımının evlat edinmeye bir basamak teşkil etmesine yol açmaktadır.

Şüphesiz söz konusu bakım yönteminin tanıtılmasında toplumdaki ilgili özel ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla, basın ve yayın organlarının tanıtıcı faaliyetlerine ihtiyaç bulunmaktadır.

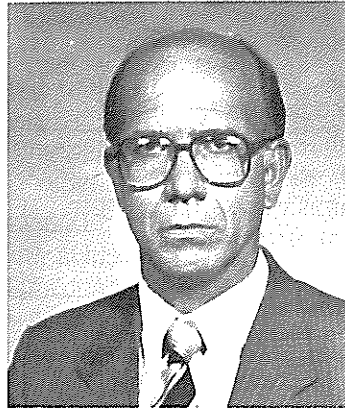
Dileğimiz; geleceğimizin güvencesi olan çocuklarımız topluma faydalı birer fert olarak yetişebilmelerinde ihtiyaç duydukları bakım, koruma, ilgi ve sevgiyi kendilerine sağlayacak ortamlara bir an önce kavuşabilmeleridir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

- (1) Birsen GÖKÇE, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", H.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C. VIII, Sa: 1-2, Mart-Ekim 1976, s.63.
- (2) Fethi BAYCIN, "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Koruyucu Aile Denemesi", Sosyal Hizmet Dergisi, C.I, Mart 1961, s.12.
- (3) Günseli KUNTBAY, "Koruyucu Aile Semineri Üyeleri İle Bir Raporaj", Sosyal Hizmet Dergisi, C.I, Haziran 1961, s.3.
- (4) M.Şükrü TULAY, "Türk Aile Sistemi İçinde Koruyucu Ailelerin Yeri ve Önemi", Sosyal Hizmet Dergisi, C.XI, sa.8, Kasım-Aralık-Ocak 1971-1972, s.9-10.
- (5) Koruyucu Aile Bakımı, Hizmeti ve Standartları, Amerikan Çocuk Refah Birliği, S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları sa: 15, Ankara, 1962, s.10.
- (6) Donald BRIELAND / Lela B. COSTIN / Charles R. ATHERTON and Contributor, Contemporary Social Work and Introduction to Social Work and Social Welfare, New York, 1975, s.282.
- (7) Birsen GÖKÇE, Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu İle İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı, S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1981, s.74-75.
- (8) TULAY, a.g.m., s.5.
- (9) GÖKÇE, a.g.e., s.156.
- (10) GÖKÇE, a.g.e., s.150.
- (11) "Çocuk Refahı", 1960 Sosyal Çalışma Yıllığından Seçmeler, (çev. Filiz SAN), Ankara, 1968, s.59.
- (12) GÖKÇE, a.g.e., s.5.
- (13) Söz konusu bakım yöntemlerinden başka, bir diğer bakım yöntemi olarak "grup bakimevi"nden de faydalanılabilir.
- (14) Lâlife BIYIKLI, "Koruyucu Aile Bakımı", A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C.XVI, sa:1, 1983, s.63.
- (15) BIYIKLI, a.g.m., s.61.
- (16) Zuhâl ARNAZ, "Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri Ana Yoksunluğunun Çocuk Gelişimine Etkileri Açısından Koruyucu Aile Bakımının, Kurum Bakımı İle Karşılaştırılması İncelenmesi", H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, sa: 2-3, Mayıs-Eylül 1983, s.118-119.
- (17) BRIELAND vd., a.g.e., s.283-284.
- (18) Muammer ÖRS, "Koruyucu Aile", Sosyal Hizmet Dergisi, C. II, sa: 2-3, Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül 1966, Çocuk Refahı Sayısı, s.21.
- (19) Rezan TOKALP, "Koruyucu Aile Tatbikatı", Sosyal Hizmetler Dergisi, C. III, sa: 9, Haziran 1969, s.13-14.
- (20) Bu konuda geniş bilgi için bakınız, Sevda TAŞTEKİL, Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler Koruyucu Aile Bakımı - İzmir Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1989.
- (21) Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No: DPT: 2165-ÖİK: 338, Ankara, Nisan 1989, s.146.

**karar
inceleme
köşesi**

Prof.Dr. Can TUNCAY
İ.Ü. Hukuk Fakültesi
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku
Öğretim Üyesi

T.C.
YARGITAY
HUKUK GENEL KURULU

İNCELENEN KARARIN ÖZETİ

Bir Suudi Arabistan firmasında, Suudi Arabistan'da çalışırken, işkazasına uğrayarak yaralanan Türk İşçisinin Kurum aleyhine Türkiye'de dava açarak kazanın 506 sayılı yasa yönünden işkazası sayılmasını istemesi 506 sayılı Kanunun Türkiye dışında uygulanamayacağı hukuki gerçeği ile mümkün değildir.

Olayda, kişi ve toprak yönünden yabancı unsur olduğuna göre, olaya Milletlerarası Özel Hukukun uygulanması gerekir.

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanunun 1. Maddesi uyarınca, öncelikle uygulanmak üzere iki devlet arasında o konuda yapılmış Milletlerarası Sözleşme olmadığından anılan Yasanın 24. maddesi gereği, borcun ifa yeri hukuku yani hizmet ediminin ifa yeri hukuku uygulama önceliğine sahiptir.

Esas No : 1989/10-316
Karar No : 1989/411
Karar Tarihi : 7.6.1989

Taraflar arasında "tesbit" davasından dolayı yapılan yargılama sonunda; (Ankara Beşinci İş Mahkemesi)nce davanın kabulüne dair verilen 25.11.1987 gün ve 1987/690 - 1987/1988 sayılı kararın incelenmesi davalı vekili tarafından istenilmesi üzerine, Yargıtay Onuncu Hukuk Dairesi'nin 17.3.1988 gün ve 1987/7383 - 1988/1655 sayılı ilâmiyle (...Davacı Yunus, Suudi Arabistan'ın Mekke Şehri'nde, bu ülke vatandaşları olan Abdülaziz isimli kişinin taahhüt ettiği

okul inşaatında çalışmakta iken uğradığı trafik kazası sonucu beden gücü kaybına uğramıştır. Bu durumda, davada uyumsuzluk konusunu oluşturan husus, davacının 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 2. maddesi anlamında sigortalı sayılıp sayılmıyacağı, giderek bunun sonucu olarak da olayın aynı Yasanın 11. maddesi kapsamına giren trafik iş kazası niteliğinde kabul edilip edilemeyeceği noktasında toplanmaktadır.

Kurum, olayın iş kazası sayılamayacağı sonucuna varmış, mahkeme ise, iş kazası olarak kabulüne karar vermiştir.

Olayda, doğru bir sonucu ulaşabilmek için öncelikle davacının işverenin Suudi Arabistan vatandaşı durumundaki Abdülaziz mi, yoksa bir Türk Firması olan K... İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi mi olduğu yönünün çözüme kavuşturulması zorunlu bulunmaktadır. Davacı ile işveren sıfatındaki Abdülaziz arasında, işveren Türk Firması aracılığı ile düzenlenmiş bulunan, dosya arasındaki "iş sözleşmesi" içeriğinde yer alan anlaşma hükümlerinden Türk Firması K... İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi'nin, bu sözleşme ile söz konusu Suudi Arabistan'lı işveren Abdülaziz adına ve O'nun Mekke Şehri'ndeki inşaat işyerinde çalıştırılmak üzere, ilgili mercilerin müsaadeleriyle resmi kanaldan Türk işçisi temin edip, göndermekle yükümlü bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır. Yine, aynı sözleşmede görüldüğü gibi işyerinin Türkiye dışında bulunduğu, K... Firması'nın Suudi Arabistan'da işyerinin olmadığı yönleri tartışmasıdır. O halde, işveren yabancı firma durumundadır. Türk Firması'nın işveren olarak kabulü de mümkün değildir. Türk Firması'nca resmi yollardan ve ilgili mercilerin izniyle sadece işçi temin edilip gönderilmesi olgusu da bu gerçeğin aksini kanıtlayamaz. Diğer yünden devletlerin hükümlerlik hakları gözönünde tutulduğunda 506 sayılı Kanunun Türkiye dışında uygulanamayacağı hukuksal gerçeği de ortadadır. Olay nedeniyle oluşan hak ve yükümlülükler bakımından 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun uygulanması söz konusu olamayacağından, davacının bu Yasanın 2. maddesi anlamında sigortalı sayılması ve olayın da keza, aynı Yasanın 11. maddesi kapsamında bir iş kazası niteliğinde kabul edilmesi, mümkün bulunmamaktadır.

Mahkemece, bu maddi ve hukuki olgular gözönünde tutulmaksızın, yazılı düşüncelerle zararlandırıcı olayın, trafik iş kazası olduğunun kabulüne karar verilmiş bulunması usul ve kanuna aykırıdır...) gerekçeyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

Temyiz Eden: Davcacı vekili.

Hukuk Genel Kurulu'nca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra gereği görüldü:

İhale makamı olarak Suudi Arabistan Krallığı'nın, Mekke Kenti'nde yaptırdığı iki okulun inşaatını aynı Krallık Tebaasından yüklenici Abdülaziz'e ihale ettiği, bu kişinin, okul inşaatında çalıştırılmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı kişilerden işçi teminine çalıştığı ve dosya içeriğindeki iş sözleşmesine göre, vekili Kemal vasıtasıyla davacı Yunus ile iş sözleşmesi yaptığı ve işverenin Suudi Vatandaşı Abdülaziz ve işçinin davacı Yunus olduğu anlaşılmaktadır.

Davacının da imzasını inkar etmediği bu yazılı sözleşme karşısında işverenin, Abdülaziz değil de, K... İnşaat ve Limited Şirketi olduğu yolundaki tanık beyanlarına, değer verilemez, K... Şirketi'nin, asıl işveren müteahhit Abdülaziz'den taşaron olarak iş alan aracı Türk firması olduğu, dosya içeriğiyle bellidir. İşveren Abdülaziz'in işçisi davacı Yunus, dosya içeriğinde bulunan 4.3.1987 tarihli müfettiş tutanağına göre, gene Suudi Arabistan Vatandaşı olan Abdullah adına tescilli minübüsle Şantiyeden Mekke Şehrine gelmekte iken, uğradığı bir trafik kazasında yaralanmış ve meslekte kazanma gücü kaybına uğramıştır. İşte davacı Sosyal Sigortalar Kurumu aleyhine açtığı bu dava ile, olayın 506 sayılı Kanuna göre iş kazası sayılmasını ve Türk iş Kazası sigortasından kendisine aylık bağlanmasını istemektedir.

Davacı, Suudi Arabistan'a gitmeden önce, Türkiye'de sigortalı olarak değişik işyerlerinde, bu arada K... İnşaat ve Limited Şirketi'nde, aralıklı olarak çalışmış olmakla beraber, müteahhit Abdülaziz'in Suudi Arabistan'daki okul inşaatı işyerinde çalışmak üzere iş aktı yaptığı sırada K... Şirketi'nin Türkiye'deki işçisi olmadığı yönü de dosyadaki kağıtlardan anlaşılmaktadır.

İş aktı, kişiler arasında karşılıklı ve uygun irade beyanıyla oluştuğu ve bunların menfaatlerini düzenlediğinden dolayı, bir özel hukuk ilişkisi olduğu ve kişi ve toprak bakımından yabancı unsur taşıdığı takdirde, Milletlerarası Özel Hukukun uygulama alanına gireceği ve aktin taraflarından en az birinin yabancı tebealı olması veya iş görüldüğü yerin yabancı toprağı olması halinde, kişi ve toprak bakımından yabancı unsurun oluşacağı belirgindir.

Bu olayda, iş aktinin işveren tarafı Suudi Vatandaşı Abdülaziz ve iş Suudi Arabistan'da okul inşaatı olup, işin yapıldığı yer-işyeri Suudi Arabistan topraklarında bulunduğundan ötürü, kişi ve toprak bakımından yabancı unsur oluşmuştur. Bu nedenle, olaya Milletlerarası Özel Hukukun uygulanması gerekmektedir.

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun 1. maddesinde yazılı olduğu şekilde öncelikle uygulanmak üzere Suudi Arabistan Krallığı ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında bu konuda yapılmış Milletlerarası sözleşme bulunmadığından dolayı, uyumsuzluğun, anılan Kanunun 24. maddesi çevresinde çözümlenmesi zorunludur.

Söz konusu Kanunda, iş sözleşmesi için ayrı bir düzenleme mevcut olmadığından, "sözleşmeden doğan borç ilişkilerine" ilişkin ihtilafları düzenleyen 24. maddenin, iş akitlerine de uygulanacağı tabiidir.

Bu madde çevresinde, tarafların seçtikleri hukuk, uygulanma önceliğine sahiptir. Gerçekten, sözleşmenin 18. maddesinden, gerek iş sözleşmesi, gerekse sözleşmede belirtilmeyen iş ilişkilerinden doğan ihtilaflarda, işveren ve işveren vekilinin birlikte sorumlu olacakları, öncelikle Suudi makamlarının yetkili olduğu ve Suudi hukukunun uygulanacağı ve bu mümkün olmazsa ikinci planda Türk makam ve Kanunlarının otoritesinin kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bu hükümle, uygulanacak Hukukun Suudi Arabistan Kanunları ve yetkili makamların bu ülkenin adli ve idari makamları olacağına taraflarca seçildiği ve belirlendiği, kabul edilebileceği gibi, bir an için aksi düşünülse bile, m.24/2 uyarınca "...borcun ifa yeri hukuğu..."nın uygulanması gerekeceğinden ve iş akitlerinde ifa yeri, işçinin hizmet edimini ifa edeceği yer olup, davacı işçi edimini Mekke Şehri orta okul inşaatı işyerinde ifa edeceğinden dolayı, ifa yerinin Suudi Arabistan olduğu ve bu devlet hukukunun uygulanması gerekeceği açık ve seçiktir.

Davacı işçinin, yabancı tebalı işveren tarafından sadece yabancı ülkede çalıştırılmak üzere işe alındığı vakırası, bu sonuca ulaşılmasını zorunlu kılmakta ve 506 sayılı Kanunun 7. maddesinin olayda tatbik kabiliyeti bulunmadığını kanıtlamaktadır.

Öte yandan, Sosyal Güvenliğe ilişkin hükümler, İş Hukuku alanında doğrudan uygulanan kurallardır. Suudi Arabistan'daki işyerinde görülen hizmet için Suudi Sosyal Güvenlik Kanunlarının, o yer idari ve adli makamlarınca doğrudan uygulanması gerekir.

Kendiliğinden uygulanmaması halinde, davacının orada, yöntemince hakkını araması olağandır. Nitekim işçiye yapılan ödentilerden, bu amaçla % 5 kesinti yapıldığı ve istendiğinde zararın karşılanacağı dosyadaki kağıtlardan anlaşılmaktadır.

Bundan başka, 506 sayılı Kanun, Türk Milli sınırları içerisinde ve Türkiye'de tescilli işyerleri ve işverenler ve Kanun kapsamındaki işçiler için uygulanabilir. Her hangi bir Sosyal Güvenlik sözleşmeside, yabancı ülkede ve yabancı işyerinde meydana gelen olaylar konusunda, Türk Sosyal Sigorta Kurumuna özel bir şekilde, her hangi bir yükümlülükte getirmedine göre, Suudi ülkesinde, Suudi işverenin işyerinde veya işi dolayısıyla oluşan olayı 506 sayılı Kanunun 11. maddesine göre, iş kazası saymak ve işçiye T.C. Tebaasından da olsa, 506 sayılı Kanunun 2. maddesi kapsamında sigortalı kabul etmek ve Türk iş kazası sigortasından, bu tür olaylar nedeniyle iş kazası geliri bağlamak olanaksızdır.

Diyelim ki, bir an için K... Firması'nın işveren kabul edilmesi bile yabancı ülkede ifa edilen işe bağlı bu olaya, yukarıda açıklanan kurallardan başka bir kuralın uygulanmasını ve değişik bir sonuca ulaşılmasını gerektirmez.

Bu nedenlerle, Hukuk Genel Kurulu'nca da benimsenen, Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve kanuna aykırıdır.

O halde, direnme kararı bozulmalıdır.

Sonuç: Davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile direnme kararının yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı HUMK.nun 429. maddesi gereğince (**BOZULMASINA**), 7.6.1989 gününde, oyçokluğu ile karar verildi.

KARARIN İNCELENMESİ

Yukarıdaki karar sonucu itibariyle doğru fakat gerekçesi itibariyle kısmen yanlıştır. Olayda, Suudi Arabistan'da bir Suudi Arabistanlı işveren yanında çalışan Türk işçisi bir iş kazası sonucu yaralanmış ve Türkiye'de Türk Sosyal Sigortalar Kanunu bakımından iş kazası sayıldığıнын tesbiti ile kendisine Kurumdan aylık bağlanmasını istemiştir. İş Mahkemesi kazayı iş kazası olarak nitelendirmiş fakat Yargıtay 10. Hukuk Dairesi kararı Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerinin yabancı ülkelerde meydana gelen olaylara uygulanamayacağı gerekçesiyle bozmuştur. Mahkemenin kara-

rında direnmesi üzerine Hukuk Genel Kurulu ihtilafı özel daire bozma kararı doğrultusunda karara bağlamıştır. Suudi Arabistan'da meydana gelen olayda işverenin bir Türk firması olup olamayacağı yolundaki tartışma ve işverenin Türk firması değil Suudi Arap olduğu şeklinde karara bağlanmıştır. Karardan anlaşıldığına göre adı geçen Türk firması davacı işçiye işi bulan firmadır onu çalıştıran değil. Hukuk Genel Kurulu kararında, Türk firmasının işveren olduğu kabul edilse bile bu olayda varılan sonucun değişmeyeceği yargısında bulunmuştur.

1. İçinde yabancılık unsuru bulunan hukuki ilişkilere hangi hukukun uygulanacağı Devletler Hususi Hukukunda normlar çatışmasını (kanunlar ihtilafı) ilgilendiren bir konudur. Diğer bir anlatımla aynı hukuki ihtilafda birden çok hukuk düzeninin bir araya gelmesi bu ihtilafa uygulanacak normlar arasında çokluk uyumsuzluğa yol açar (**E.Nomer**, Devletler Hususi Hukuku, 5. baskı, İstanbul 1988, s.141). Yabancılık unsuru, olaya (ya da ihtilafa) karışan tarafların **uyrukluluğu** olabileceği gibi olayın cereyan ettiği **toprak** da olabilir. Şu kadar ki, uyrukluluk ve toprak bakımından yabancılık unsuru bulunmayan bir olayda tarafların uygulanacak yasa olarak yabancı hukuku seçmeleri Devletler Hususi Hukuku açısından bir anlam taşımaz. Bunun bir anlam taşıyabilmesi tarafların yabancı hukuka yetki tanımlarında kesin hukuki yararları bulunmaları şartına bağlıdır. (**C.Tuncay**, Devletler Hususi Hukukunda Hizmet İlişisine Uygulanacak Kanun, Onar Armağan, İstanbul 1977, s.898-899).

İçinde yabancılık unsuru bulunan bir Sosyal Sigortalar Hukuku olayında ise en önemli normlar çatışması kuralı "Ülkesellik" kuralıdır (Territorialitätsprinzip). Bu kural devletlerin egemenlik haklarını ilgilendiren kuraların kendi topraklarında meydana gelen tüm olaylara uygulanacağı anlamına gelir ki, sigortalılığın zorunlu olması ilkesinin de doğal sonucudur. (**H.Bley**, Sozialrecht, 5. Aufl., Frankfurt am Main 1986, s.127). Ülkesellik prensibinin uygulanmasında nazarı itibara alınacak bağlama noktaları (Anknüpfungspunkte) bazı yersel kriterlere dayanır. Bunlar, ilgilinin ikametgâhı, çalışma yeri, işverenin ikametgâhı, iş merkezinin bulunduğu yer veya zararın meydana geldiği yer gibi kriterlerdir. Bu bağlama noktalarından hangisinin uygulanacağını ise devletin sosyal güvenlik sistemine veya sosyal edimlerine en uygun düşen ilişki belirler (**Bley**, s.129). Sosyal güvenlik hukuku konularında temel kural sigortalının çalışma yeri hukukunun uygulanması olmakla beraber olaydaki duruma göre en uygun ilişki bazan

işverenin, bazan işçinin oturma yeri, bazan işveren firmanın merkezi bazan da sigortalının yakınlarının oturdukları yer de olmaktadır. Avrupa Topluluğu Sosyal Güvenlik tüzüklerinde bu kriterlere yer verilmiştir.

Ülkesellik kuralının bazı istisnaları da vardır. Bunlar kişisellik prensibi (Personalitätsprinzip) ile yayılma prensipleridir (Ausstrahlungsprinzip) (**Bley**, s.129). Bu istisnalar da nazarı itibara alınacak bağlanma noktası ilgilinin uyrukluluğudur. Bazı durumlarda ilgiliye bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik hukuku değil, onun uyrukluluğunu taşıdığı kendi devletinin hukuku uygulanır. Örneğin 506 sayılı Kanunun 3/II maddesinin A bendi uyarınca Türkiye'de çalışan yabancı uyruklular böyledir. Bazan da bağlı oldukları işveren firma tarafından kısa süre ile yabancı ülkelere gönderilen işçiler kendi devletlerinde tabi oldukları sosyal güvenlik kurumuna tabi olmaya devam ederler. Buna örnek olarak da 506 sayılı Kanunun 3/I. maddesinin G bendi gösterilebilir. Buna ülke sosyal güvenlik sisteminin yabancı ülkeye yayılması denir. İşvereni tarafından kısa bir süre iş için yabancı ülkeye gönderilen işçilere kendi ülke sosyal güvenlik hukukunun uygulanması, bir yandan devletin vatandaşını yabancı ülkede de koruma ihtiyacına, öte yandan gidilen ülkenin sosyal güvenlik edimlerini kendi vatandaşlarının sırtından kısa bir süre için ülkeye gelen yabancı işçiye sağlamada isteksiz davranmasına bağlanır (**Ogus/Barendt**, The Law of Social Security, 2. Ed. London 1982, s.625). Ülkesellik prensibinin bir diğer istisnası da "deterritoriality" prensibidir ki, bir ülkede kazanılan sosyal sigorta haklarının korunması amacıyla değişik ülke sosyal güvenlik sistemlerinin işbirliği yapmaları esasına dayanır (**Ogus/Barendt**, The Law of Social Security, 2. Ed., London 1982, s.638). Örneğin sosyal güvenliğe bağlı olarak geçen sürelerin diğer ülkelerde de hesaba katılması. Daha çok ikili veya çok taraflı sosyal güvenlik anlaşmalarına dayanan bu esas Avrupa Ekonomik Topluluğunu yaratan 1957 antlaşmasının temelinde de yatar (md. 51). Buraya ka-

dar değindiğimiz esaslar Alman, İngiliz ve Avrupa Topluluğu esaslarıdır ki, aralarında pek bir fark da yoktur.

II. Görülüyor ki, sosyal sigortalar alanında yabancılık unsuru taşıyan olaylara uygulanacak, hukuk, prensip itibariyle olayın ya da çalışmanın cereyan ettiği ülke hukukudur (Ülkesellik prensibi). Bu sonuç sosyal sigortaların kamu hukuku alanına giren bir hukuk dalı olmasının doğal sonucudur (bak. **C.Tuncay**, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 4. baskı, İstanbul 1988, s.82). Devletler Umumi Hukukunun genel ilkelerine göre kamu hukuku kuraları her devletin kendi ülkesinde geçerli olup orada bulunan herkese uygulanır. Ayrıca devletlerin karşılıklı olarak birbirlerinin egemenlik haklarına saygı göstermeleri Devletler Umumi Hukukunun temel ilkelerindendir. O halde bir devletin sosyal güvenlik kuralları aksine devletlerarası sözleşme ya da iç hukuk hükmü olmadıkça yabancı ülkenin Kamu hukuku kuralarının uygulanmasına engel olur. Burada bağlanma noktası prensip itibariyle işin yapıldığı yer hukukudur. Esasen Türkiye'nin bazı yabancı ülkelerle akdettiği sosyal güvenlik sözleşmelerinde de kural olarak işin görüldüğü yer hukukunun uygulanması esası benimsenmiştir (**Tuncay**, Devletler Hususi Hukuku, s.902). Avrupa Topluluğu Adalet Divanı 9.6. 1964 tarih ve 92/63 sayılı kararında bağımlı veya bağımsız çalışanlar başka bir üye ülkede otursalar bile çalıştıkları ülkenin ulusal sosyal güvenlik mevzuatına tabidir, diğer bir deyimle toprağında işin görüldüğü üye devlet göçmen işçiye de kendi sosyal güvenlik kurallarını uygulayacaktır sonucuna varmıştır (Compendium of Community Provisions on Social Security, 1988, 3rd Ed. Brussels, s.219).

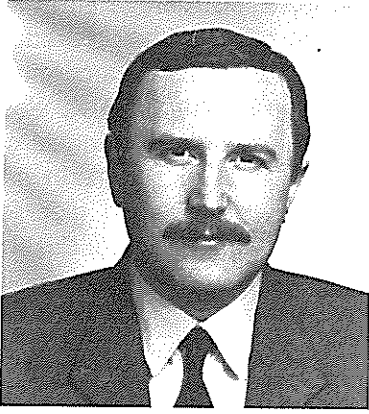
Sosyal Güvenlik Hukuku Kamu hukukuna dahil olduğuna, içinde yabancılık unsuru bulunan sosyal güvenlik ihtilaflarına prensip olarak toprağında bulunulan ülke hukuku uygulanacağına göre Yargıtay'ın kararının hukuki dayanağını 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un

sözleşmeden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukuku belirleyen 24. maddesine dayandırmasını isabetli bulmuyoruz. Çünkü bu Yasa özel hukuk alanını ilgilendiren bir yasadır. Diğer bir anlatımla içinde yabancılık unsuru bulunan özel hukuk ihtilaflarında Türk hâkiminin uygulayacağı yasaı belirler. Nitekim yasanın 1. maddesi "Yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu kanunla düzenlenir" der. Yargıtay'ın kararına dayanak yaptığı 24. madde ise sözleşmeden doğan borç ilişkisine uygulanacak yasaı belirleyen bir maddedir. Oysa 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, kamu hukukuna giren bir yasa olduğundan bu yasadan doğan ve yabancılık unsuru taşıyan ihtilafların 2675 sayılı yasa hükümleriyle çözüme bağlanması mümkün değildir. O halde Suudi işverene tabi olarak Suudi Arabistan'da çalışırken işkazasına uğrayarak sakatlanan Türk işçisinin Türk mahkemesinde Sosyal Sigortalar Kurumu aleyhine açtığı işkazasının tespiti davasında mahkeme 2675 sayılı kanunun 24. maddesi uyarınca borcun ifa yeri hukukunun Suudi Arabistan olduğu gerekçesiyle değil, 506 sayılı yasa hükümlerinin ülkesel uygulanabilirlik özelliği nedeniyle Suudi Arabistan'da meydana gelen kazaya uygulanamayacağı gerekçesiyle davayı reddetmeliydi. Davacının daha önce Türkiye'de Sosyal Sigortalara tabi olarak çalışmış olması da bu sonucu değiştirmez.

Bununla birlikte Suudi Arabistan'daki işverenin Türk olması halinde dahi sonucun yine değişmeyeceğini ileri sürmek henüz Türkiye Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan Krallığı arasında bir sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmediği için geçerlidir. Çünkü bu tür ikili sözleşmelerde ihtilaflara ya da olaylara hangi ülke hukukunun uygulanacağı yolunda hükümler konmaktadır. 506 sayılı Kanun olayda Türk unsur bulunsa dahi ülke dışında uygulanamaz.

yeni
yayınlar

İsmail BAYER

*Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Baş İş Müfettişi*

SENDİKALAR HUKUKU ÜZERİNE

SENDİKALAR, demokratik toplumların vazgeçilmez bir ögesidir. Batı'da, 19. yüzyılda sanayi toplumuna geçişle birlikte, sendikaların gelişimini izliyoruz. Bizde ise, sendikacılığın geçmişi 20. yüzyıla birliktedir. 1960 Anayasası sonrasında Türk Sendikacılığının gelişimini izledik. 274 sayılı Sendikalar Yasası ile birlikte 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nın çıkarılması da, 1960 Anayasası ile getirilen düzenlemenin bir sonucu olarak, toplumsal yaşamımızda yerini almıştır.

12 Eylül 1980 sonrasında bilindiği gibi sendikal faaliyetler durdurulmuştur. Toplu sözleşme düzeni kısa bir süre askıda kalmıştır. Var olan sendikaların bir kısmı daha sonra sınırlı olarak faaliyetlerine devam etmiş, bazı sendikalar hakkında da yargıya gidilmiştir. 10 yıla yaklaşan bir süredir bu yargılamada devam etmektedir.

12 Eylül 1980 sonrası gelişmelerle, sendikalaşma ve toplu sözleşme düzeni yeniden, yeni bir yasal çerçeveye sokulmak istenmiştir. Bu amaçla da 2821 sayılı Sendikalar Yasası ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası yürürlüğe girmiştir. 1983 yılında yürürlüğe giren bu yasalarda, 1990'lı yıllara gelinceye değin bir çok değişikliklerde yapılmıştır. 1990'lı yıllarda bu yasaların, toplumsal yapıdaki gelişmelere uygun ortaya çıkan sorunlara çözümler getirebildiğini söylemek olası olamamaktadır. Yasalarda sürekli yapılan değişiklikler ve süren değişiklik istemleri de bu durumu belgelemektedir.

2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın getirdiği yeni düzenlemeye ilişkin olarak, 1984 yılında Doç.Dr. Öner Eyrenci ⁽¹⁾, 1986 yılında da Doç.Dr. Fevzi Şahlanan ⁽²⁾ verdikleri ürünlerle

sendikalar hukukunu değerlendirmeye çalışmışlardır. 1988 yılındaki gelişmelere kadar olan dönemde ele alan bu konudaki üçüncü ürünü, İzmir'den Doç.Dr. Fevzi Demir vermiştir.

Halen, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Ana Bilim Dalı Başkanı olarak Üniversite'deki yaşamını sürdüren Prof.Dr. Fevzi Demir, 1989 yılında yayımlanan, "Sendikalar Hukuku" adlı çalışmasında, yasanın eleştirel bir incelemesinden ziyade bütünlüğüne ilişkin genel bir bilgi vermeyi amaçlamış ve bu amacına da ulaşmıştır.⁽³⁾

Çalışmada, yasaların getirdiği yeni düzenlemelerin açıklaması yapılırken, bu açıklamalar yorumlarla da zenginleştirilmek istenmiştir. Yazarının da belirttiği gibi geniş ölçüde mukayeseli bir hukuki incelemeye yönelinmemiştir. Yasaların, çalışmanın tamamlandığı 1988 yılına değin, geniş bir uygulama alanı bulamamış olması, yazarına, aksayan yönlerde düşüncelerini aktarmasına sınırlı bir olanak tanımıştır.

Demir'in çalışması sekiz bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, sendika kavramı ile, sendikanın tanımı ve unsurları üzerinde durulup, üst kuruluş kavramı ve konfederasyon açıklanmağa çalışılmıştır. İkinci bölüm sendikaların kuruluş esaslarına ayrılmıştır. Burada, kuruluştan sonra yapılacak işlemlere ilişkin açıklamalara da yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise sendikaların organları üzerinde durulmuştur. İşyerlerinde delege seçimlerinde yargı denetiminin olmaması, sendika içi demokrasinin gelişimini ne yazık ki olumsuz etkilemektedir. Günümüzde, bu örnekleri zaman zaman yargı kararlarında ve basındaki haberlerde izliyoruz. Özellikle son yıllardaki gelişmeler ve bu konulardaki yerel yargı kararlarının yayımlanmamış olması, gün ışığına çıkamaması, bu tür çalışmalarda ele alınmasını doğal olarak engellemektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, sendika üyeliği üzerinde durulmuştur. Beşinci bölüm ise sendikal güvencelere ayrılmıştır. Bu

bölümde üç alt başlık altında, yöneticinin güvencesi, işyeri sendika temsilcisinin güvencesi ve işçi sendikası üyeliği ile sendikal faaliyete katılma güvencesi üzerinde durulmuştur. Günümüzde, Yargıtay'ın kararlarında, sendikaya üye olmanın, sendikal faaliyet olarak ele alınamayacağı, bu nedenle işten çıkarılmalarında, sendikal tazminatın olamayacağı şeklindeki görüşünün tartışmasının halen sürdüğünü, doktrindeki görüşlere paralel yargı kararlarının değişikliğe uğramadığını, burada bir kez daha belirtebiliriz. Demir'in yargı kararlarında belirtilen görüşe katılmadığını ve eleştirdiğini de belirtmenin yanı sıra, doktrindeki görüşlerle, yargı kararlarındaki görüşlerin geliştiğini, bu konudaki uyuşmazlıkların giderilebilmesi için yasa koyucunun, yapacağı düzenlemede bu konuya açıklık getirmesi gerekliliğini de vurgulamak istiyoruz.

Sendikaların faaliyetleri ise altıncı bölümün konusu olmaktadır. İki alt başlık altında sendikaların yasal faaliyetleri ile sendikalara yasak faaliyetler üzerinde durulmuştur.

Yedinci bölüm sendikaların denetimine ayrılmıştır. Bu bölümün konusunun doktrinde iyi bir şekilde değerlendirilebilmesi için, sendika denetimlerine ilişkin raporların ve yapılan işlemlerin bilinmesi gerekir. Yasal düzenlemeye uygun, uygulamanın nasıl seyrettiğini yeterince izlemeden, bu uygulama sonuçlarının yargı kararlarında nasıl değerlendirildiği bilinmeden, sendikaların denetimini değerlendirmek doğal olarak, yasal düzenlemelerle getirilen çerçevenin bir açıklaması ve değerlendirilmesi şeklinde gelişmektedir. Sendika denetimlerine ilişkin yargıya intikal eden konularda, yargının verdiği kararlarda, kamu oyunca pek bilinmemektedir. Oysa ki düzenlemenin işleyiş biçiminin bilinmesi ve konularının sergilenmesi çok önemli bir işlevi yerine getirebilir.

Demir, çalışmasının son bölümünde sendikaların gelir ve giderleri ile, sendika ve konfederasyonun sona ermesinin hükümleri üzerinde durmaktadır.

1980 öncesi faaliyette bulunan sendika-

ların, yargı kararları ile günümüzde kapatılması durumunda, 1980 öncesi faaliyetleri ile ilgili bu kapatmanın olması olasılığı halinde, 274 sayılı Sendikalar Yasası hükümlerine mi göre işlem yapılacağı, yoksa şimdiki düzenlemeye göre mi işlem yapılacağı konusunda günümüzde tartışılmaktadır.

Uygulamadaki gelişmelerin, yargı kararlarında belirtilen görüşlerin, doktrinde de hukuki düzenlemenin bu çerçevedeki gelişmelere göre, değerlendirilerek, diğer ülkelerdeki uygulamalara göre bir eleştirisinin yapılabilmesi, çalışma ilişkilerinin, sağlıklı ve uzun süreli barışçı bir şekilde kurulabilmesi için adeta bir ön koşul niteliğindedir.

Yasaların, bilim çevrelerince değerlendirilmesi, değişik görüşlerin sergilenmesi, çok sesliliğin bir gereğidir.

2821 sayılı Sendikalar Yasası'nı İstanbul'dan Eyrenci ve Şahlanan'ın bir kitap boyutunda değerlendirmesinden sonra, bu kervana İzmir'den katılan Demir'in çalışması da, kanımızca yasanın bugünkü uygulama süreci içindeki sorunlarına yanıt vermekten ıraktır.

274 sayılı Sendikalar Yasası'nın bir şerhinin yazılamamış olması eksikliği, aynı şekilde 2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın da şerhinin yazılamamış olması eksikliğini daha da fazla günümüzde duyurmaktadır. Ancak bu konuda 1990'lı yıllarda, bazı ortak çalışmaların ürünlerini izleme olanağı bulma haberlerinin sevindirici olduğunu, bu çalışmaların bir an önce günışığına çıkabilmesinin büyük bir boşluk dolduracağını burada bir kez daha yi-

nelemek isteriz.

1988'e kadar olan gelişmeleri aktaran, anlatımı açık, bir eğitim kitabı niteliğindeki Demir'in "**Sendikalar Hukuku**" çalışmasını özellikle sendikacıların okuması gerekliliğini, okumanın da ötesinde çalışmalarında devamlı başvuracakları, bilgi alacakları bir çalışma olması nedeniyle, çantalarında bulundurmaları gerektiğini belirtmek isteriz.

Memurların sendika kurma hakkının bu günkü yasal çerçevede olup olamayacağı tartışmalarında yoğunlaştığı günümüzde, sendikalarla ilgili hukuki bilgi edinmek isteyenler Demir'in kitabından yararlanabileceklerdir.

"**Sendikalar Hukuku**" ile ilgili Demir'in çalışmasını, aktarmağa çalışırken, 1986'da yayımlanan, "Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Çalışma Hakkının Korunması (İş Güvencesi) adlı çalışmasını da burada belirtmeden geçmek istemiyoruz.

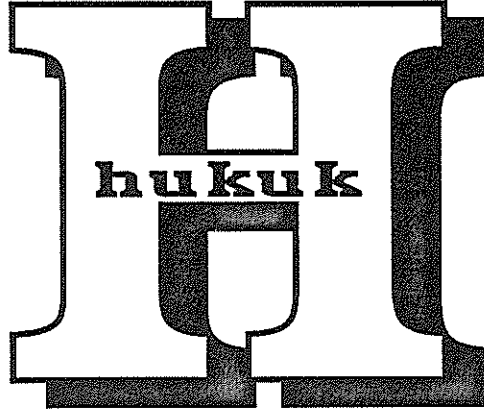
Çalışma yaşamına İzmir'den katkıda bulunan Prof.Dr. Fevzi Demir'e yeni çalışmalarını da beklediğimizi ve izleme isteğimizi buradan da bir kez belirtmek isteriz.

✍

- (1) EVRENCİ, Dr. Öner "Sendikalar Hukuku". Banksis Yayınları, No: 3. İstanbul 1984, 212 sf.
- (2) ŞAHLANAN, Doç.Dr. Fevzi "Sendikalar Hukuku". Basisen Yayınları, No: 6. İstanbul 1986, 352 sf.
- (3) DEMİR, Doç.Dr. Fevzi "Sendikalar Hukuku". Belediye-İş Yayını, No: 8. İstanbul 1989. 304 sf.
- (4) DEMİR, Doç.Dr. Fevzi "Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Çalışma Hakkının Korunması (İş Güvencesi)" Belediye-İş Yayını, No: 3. İstanbul 1986. 218 sf.

Doç.Dr. Fevzi DEMİR "SENDİKALAR HUKUKU"

Türkiye Belediye-İş Sendikası
Eğitim Dizisi No: 8
İstanbul 1989. Hazar Matbaacılık 304 sf.

**T.C.
YARGITAY
9. HUKUK DAİRESİ**

**Esas No : 1988/10134
Karar No : 1988/9127
Karar Tarihi : 05.10.1988**

Karar Özeti: 2822 sayılı Kanun'un 38. maddesi gereğince grevin başlamasından önce üretilmiş olan mallarla, grevin devamı süresince çalışan işçiler tarafından üretilen mallar işyerinin dışına çıkarılabilir, satılabilir ve satılan mallar alıcısına teslim olunabilir.

Dava: Davacı adına avukatı ile İşçi Sendikası adına avukatı aralarındaki dava hakkında Ankara 2. İş Mahkemesi'nden verilen 15.9.1988 günlü ve 486/39 D.İş sayılı hüküm davalı avukatınca temyiz edilmiş olmakla dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü.

Yargıtay Kararı: Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuni gerektirici sebeplere ve özellikle delillerin takdirinde bir isabetsizlik görülmemesine göre, yerinde bulunmayan bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün ONANMASINA, 5.10.1988 gününde oybirliğiyle karar verildi.

**T.C.
ANKARA
İKİNCİ İŞ MAHKEMESİ**

**Esas No : 1988/486 D.İş
Karar No : 1988/39 D.İş**

Taraflar arasında ihtiyati tedbir ve tesbit davasının taraf vekillerinin yüzlerine karşı yapılan açık yargılamaları sonunda:

Gereği Düşünüldü: İhtiyati tedbir ve tesbit isteyen vekili müvekkiline ait Sedir Mobilya atölyesinde 8.7.1988 tarihinden beri davalı sendikaca grev uygulandığını, işyerinde grev öncesinde 71 işçi çalışmakta iken bu işçilerden sadece 41'i grev uygulamasına katıldığını, diğer işçilerin ise çalışmaya devam ettiğini, ongün önce ise 8 işçinin greve katılmaktan vazgeçerek işyerinde çalışmalarının kabul edildiği, bu durumda greve katılan işçi sayısının 32'ye düştüğünü, gerek greve katılmayan ve gerekse katılmaktan vazgeçen işçilerin eski işlerinde çalıştıklarını, greve gidilen işyerindeki mobilya atölyesinde grevden önce üretilmiş ve greve başladıktan sonra ise greve katılmayan işçilerce üretilmiş olan 10 adet kapı, 28 adet mutfak dolabı ile 3 takım masanın bulunduğunu, 2822 sayılı yasanın 38. maddesi grev süresince çalışan işçilerin ürettikleri ürü-

nün satılmasına engel olunamayacağına hükme bağlandığını, davalı sendikaca gerek grev öncesi ve gerekse grev sırasında greve katılmayan veya katılmaktan vazgeçen işçilerce üretilen ürünlerin işyeri dışına çıkarılmasına engel olunması istendiğinden, işin aciliyeti nedeniyle gerek grevden önce ve gerekse grev sırasında çalışan ve çalışmaktan vazgeçen işçilerce üretilmiş olan 10 adet kapı, 28 adet mutfak dolabı ve 3 takım masanın işyeri dışına çıkartılabileceğine ihtiyati tedbir yolu ile karar verilmesine; anılan dönemlerde üretilen malların işyeri dışına çıkartılabileceğinin tesbitine karar verilmesini talep ve iddia etmiştir.

Karşı taraf davalı vekili ise grevden önce yapıldığı açıklanan ve stok mahiyetinde bulunan 10 adet kapı ve 28 adet mutfak dolabının dışarı çıkartılması ve satılmasının mümkün olmadığını, 3 adet masanın ise grev esnasında üretildiğinden bunların teslim yapılmaksızın satılmasının mümkün bulunduğunu, bu nedenle grevden önce üretilen 10 adet kapı ve 28 adet mutfak dolabı stok mahiyetinde olduğundan dışarı çıkartılmamasına ve satılmamasına, 3 adet masanın ise grevde çalışan işçilerce üretildiğinden dışarı çıkartılmaksızın satılabileceğine karar vermesini istemiştir.

Mahkemeye verilen dilekçede netice talepli olarak işin acil olması sebebiyle gerek grev başlamadan evvel üretilmiş gerekse grevin başlamasından sonra çalışan işçiler tarafından üretilmiş olan emteanın işyerinin dışına çıkartılabileceğine ihtiyati tedbir yolu ile karar verilmesi ve bu malların işyeri dışına çıkartılabileceğinin tesbitine karar verilmesi istenmiş ise de, tesbit davası niteliği itibarıyla infaz kabiliyeti bulunmayan nitelikte olması ve tesbit ile de talep eden kişi lehine herhangi bir menfaatin sözkonusu bulunmaması sebebiyle tesbite yönelik isteğin reddine, ancak emteanın dışarı çıkartılmasında ihtiyati tedbir istenmiş olması sebebiyle grev ve lokavt kanununun 38. maddesinin değişik şekli ile de ürünlerin satılmasına cevaz vermiş bulunması ve satım tabirinin içerisinde emteanın tesliminin de gireceği yolunda anlaşılması gerekeceği cihetle ihtiyati tedbir cümlesinden olmak üzere bu

yöndeki talebin kabulü ile kararın infazı için Ankara 1. İcra Memurunun memur tayinine karar verilmesi mahkemece uygun görülmüştür.

Sonuç: Kararın yukarıda açıklanan gerekçe kısmında yazılı olduğu veçhile; gerek grev başlamadan evvel üretilmiş, gerekse grevin başlamasından sonra çalışan işçiler tarafından üretilmiş olan emteanın işyerinin dışına çıkartılabileceğine ihtiyati tedbir yolu ile karar verilmesi ve bu malların işyeri dışına çıkartılabileceğinin tesbitine karar verilmesi istenmiş ise de, tesbit davası niteliği itibarıyla infaz kabiliyeti bulunmayan nitelikte olması ve tesbit ile de talep eden kişi lehine herhangi bir menfaatin sözkonusu bulunmaması sebebiyle tesbite yönelik isteğin reddine, ancak emteanın dışarı çıkartılmasında ihtiyati tedbir istenmiş olması sebebiyle grev ve lokavt kanununun 38. maddesinin değişik şekli ile de ürünlerin satılmasına cevaz vermiş bulunması ve satım tabirinin içerisinde emteanın tesliminin de gireceği yolunda anlaşılması gerekeceği cihetle ihtiyati tedbir cümlesinden olmak üzere bu yöndeki talebin kabulü ile kararın infazı için Ankara 1. İcra Memurunun memur tayinine, 55.950 TL. harç ve masraf, 24.800 TL. maktu avukatlık ücreti ile birlikte davalıdan alınarak tedbir isteyen davacıya verilmesine, 2500 TL. harcın peşin harçtan mahsubuna, Yargıtay yolu açık olmak üzere 15.9.1988 tarihinde karar verilerek iki taraf avukatının yüzlerine karşı açıktan okunup anlatıldı. 15.9.1988.

Davacı vekilinin tadviz dilekçesi üzerine dosya ve karar incelendi. İnfaz memuru olarak tayin edilen Ankara 1. İcra Memurluğu sadece talimat icraları ile görevlendirildiğinden bu memurluğun sehven infaz memuru olarak tayin edildiği anlaşıldığından, infaz memurluğunun tadvizen Altındağ İcra Memurlukları olarak düzeltilmesine karar verildi. Karar tarafların yokluğunda evrak üzerinde verildi. 19.9.1988

T.C.
YARGITAY
9. HUKUK DAİRESİ

Esas No : 1989/9672
Karar No : 1990/731
Karar Tarihi : 29.01.1990

Karar Özeti: *Gece vardiyasında verilmesi gereken yarım saatlik dinlenme süresinde çalışılmadığına göre bu süre için gece zammı da istenemez.*

Dava: Davacı, gece zammı ve fazla çalışma parası ile prim alacağının ödetilmesine karar verilmesini istemiştir.

Yerel mahkeme, isteği kısmen hüküm altına almıştır.

Hüküm süresi içinde taraflar avukatlarınca temyiz edilmiş olmakla, dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü:

Yargıtay Kararı: 1- Dosyadaki yazılara, toplanan delillerle kararın dayandığı kanuni gerektirici sebeplere göre, davacının tüm temyiz itirazları ile davalının aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan temyiz itirazları yerinde değildir.

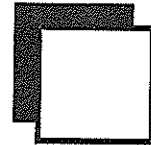
2- Davacı, işyerinde gece bekçisi olarak üçlü vardiya halinde çalışmakta olup, TİS'de öngörülen gece zammını istemektedir.

Gerçekten, 1.1.1985 ile 31.12.1986 ve 1.1.1987 - 31.12.1988 tarihleri arasında kapsayan TİS'lerinin 31. maddesinde normal işçi vardiyaları 00.00-08.00, 08.00-16.00, 16.00-24.00 saatleri arasında gösterildikten sonra gece zammı (vardiya zammı) başlığını taşıyan 57. maddesinde gece çalışan işçilerin gece süresine dahil saatlerdeki çalışmalarında ... saat ücretlerinin 19.00-24.00 arasındaki saatlerde çalışanlar için % 37, 24.00-06.00 arasında çalışanlar için % 40 zamlı olarak ödeneceği öngörülmüş ve aynı maddenin (a) fıkrasında da iş hayatında gece saatinin 19.00'da başlayıp 06.00'da biten süre olduğu belirlenmiştir. Madde metninde görüldüğü üzere gece zammı gece süresi içinde çalışılan saatler için verilecektir. Çalışılmayan saatlerde verilemeyeceği anlaşılmaktadır. Buna göre yarım

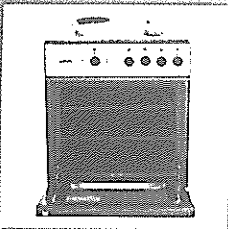
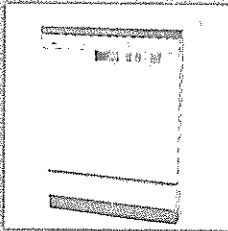
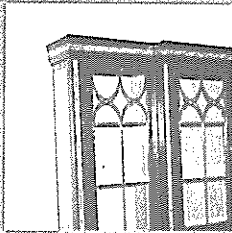
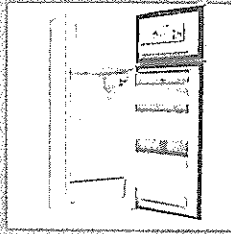
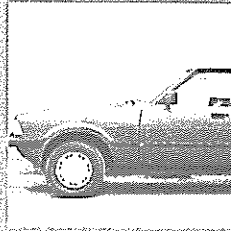
saatlik ara dinlenmesinde çalışma olmadığı takdirde bu süre için gece zammı uygulanmayacaktır. Yarım saatlik dinlenmenin 8 saatlik sürenin ortasında verilmesi gerekir. Davada aksine bir iddia da yoktur. Geceye rastlayan vardiya süresinin gündüze rastlayan süreden daha fazla olduğu görülmektedir. Örneğin; gece süresi saat 19.00'da başladığına göre 16.00-24.00 vardiyasının 3 saati gündüze, 5 saati geceye isabet etmektedir Yarım saatlik ara dinlenmesinin 3 saatlik gündüz süresinde verilmesi söz konusu değildir. Ara dinlenmesinin 19.00 ile 24.00 saatleri arasında verileceğinin kabulü gerekir. 24.00 ile 08.00 vardiyasının da 6 saati geceye rastlamaktadır. Şu halde, az önce açıklanan durum 24.00-08.00 vardiyası için de geçerlidir. Mahkemece, yarım saatlik ara dinlenmesinde çalışılmadığı kabul edilerek yarım saatlik fazla mesai isteği reddedildiğine göre davacının yarım saatlik ara dinlenmesine isabet eden gece zammını da isteyememesi gerekir. İşverende bu şekilde uygulamada bulunmuştur. Yani 16.00-24.00 vardiyası için 4,5 saat üzerinden, 24.00-08.00 vardiyası için ise 5,5 saat için gece zammı verilmiştir ki, bu şekilde uygulama doğrudur. O halde, yarım saatlik gece zammı isteğinin de reddine karar vermek gerekir.

Sonuç: Temyiz olunan kararın yukarıda gösterilen nedenlerle BOZULMASINA, 29.1.1990 gününde oybirliğiyle karar verildi.

✍

Halk Kredisi daha hesaplıdır.

Büyük düşünün, kazancınızı düşünün.

Avantaj I. Halk Kredisi, ülkemizin en hesaplı tüketici kredisidir. Halk Kredisi için aylık sadece %6 faiz uygulanır.

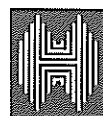
Avantaj II. Faiz borcunuz "azalan bakiye" yöntemiyle hesaplanır. Borcunuz azaldıkça faiz de azalır. Böylece piyasadan en az % 25 daha az faiz ödersiniz.

Avantaj III. Alışverişinizi peşin parayla, peşin fiyattan yaparsınız.

Avantaj IV. Yerli, yabancı otomobilinizi marka sınırlaması olmadan hemen alırsınız, muhtemel zamlardan etkilenmezsiniz.

Avantaj V. Uzun vadede düşük taksit ödersiniz.

Siz de düzenli ve yeterli bir gelire sahipseniz, en yakın Halkbank şubesine gelin. Başvuru Formu'nu doldurun. Talebiniz kısa sürede değerlendirilecek ve kredinizi alacaksınız.

HALKBANK
TÜRKİYE HALK BANKASI

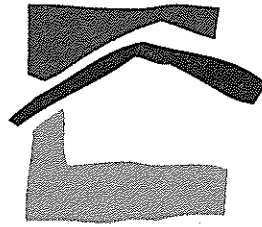
Calısana. üretene kavna k

EMLAK VISA

İSTEYİN, DÜNYAYI İSTEYİN!

Türkiye Emlak Bankası'nın
438 şubesinde birine gelin;
- Emlak Visa istiyorum! deyin, size dünyayı verelim.

EMLAK BANKASI